423/09
1860
N° 4-5-6

1860

ცისკარი

1860

ივნისი.

წელიწადი მეოთხე.

როდება თხზულებათა:

— ვეშზედ შიმშილი. (მოთხრობა დეკენისა) . . . . . თ. ზაქ. ერის-თავისა.

II. — ლექსები ახლანდელის მწერლებისა.

III. — ქართული უბნობა, ანუ წერა. თ. ალ. ორბელიანისა.

IV. — ქუთაისის გარემოების აღწერა. თ. ზაქ. ერის-თავისა.

V. — ჭაოსიანთ ჯვარის წოდებისათჳს. არხიმანდრიტის ანდრია ტერღაზარიანცისა.

VI. — ქალთა ნაწარმოების გამოფენა ქ. ტფილისში. . . . . რედაქციისა

VII. — სხუა და სხუა ამბავი. (იხილე მეორე გვერდზედ). . . . მოლაყბისა.

ტფილისს.

კერესელიძის ტიპოგრაფიაში.

შიმშილი გემზედ.

მოთხრობა დიკკენსისა.

(ფრანცუზულითგან.)

უფრო მეტი ნაწილი ჩემის ყმაწვილობისა გა-ვატარე ერთს კერძოობითს გემზედ, რომელიც აღებ-მიცემობდა სამხრეთის ამერიკის პორტებში. ამ გემის პატრონი და, თვითანვე კაპიტანი, იყო-აბრაჰამ ხიგგინსონი; ამასთანავე ესეც უნდა მო-გახსენოთ, რომ ამ გემზედ უფლობდეს მეგო-ბრათ მეუფლებოდა მარჯრიუსი საკვლად როჩარდ-ცორნსბი. ეს ჩემი მეგობარი, თვითქმის ყველას უყვარდა და პატივსა სცემდენ: ჩვენ ისრედ ბრმად ვწამდა იმისი ნიჭი, რომ ვბაძვდა თუ რაცრომ

აქამომდე არ იყო შეკობილი და გამოცხადებაც ჩვე-
ნის ქვეყნისა. ეგრე სამეგრელოსანის ჩვენის კაცისანს
უყვარდა ისიანი დასრულებული ლაპარაკი, რო-
მელსაც ჩვენ თავის ამლევდა. თუმცა ცხოვრები
იყო სამოგზაუროდ განთქმული, მაგრამ იყო და-
ლაი ჩუმი, მეზღი და თავის ცხოვრების დიდს
ნაწილს ატარებდა ჩვენთან განმარტებით როგორც
რომ მწყემსობაში. არ გიცი, რათა ჰქონდა ჩუმი
განსაკუთრებითი მიდრეკილება, მაშინ, როდესაც
რომ წლოვანებით ფრთიერთმასწავლობაში დიდი განს-
ხვაება ჰქონდა.
ერთხელ ჩვენი ქვემი მოვიდა ლოიმაში, სადაც
იმ დროს გამოცხადებული იყო ხაერის ციება.
ისე მიხვდა რომ სახლთა მისაგებლითა მთის,
ამ სიყვარულით გაეცნო ცხოვრება. ეს მიდმდი ავათ-
მყოფთან სანახავათ, რომლის გამოისახებითაც ბა-
ბაკანმა დამიმართა ქვემსყდ დაბრუნება, მიმით
მით, რომ არ მიეცა ის მესაფარი სიყვარულება.
ჩვენ გამოვკვეთნენს ჩვენი მარკი და ფუფლები,
რაცა უნდა მექნა: დავრჩი ჩუმს ავათმყოფს
ამხანაგიან, მომვლელად. უნდა გამოვტყდე სწორედ,
რომ ამ მდგომარეობაში დიდად მემაწყინს, თუმცა
ძალიან მიყვარდა ცხოვრები. ავათმყოფის მოვლა
ძალიან მოსაწყენი რამ არის და ამასთანავე მძიმედ

საშინელი. ავათმყოფობა სასტიკად მძვინვარებდა ყოველს სახლში და სიცხიანი ზაფხული უფრო აცხოველებდა ამ მქსავარს სნეულებასა. რაც მდიდარი ვაჭრები იყვნენ სულერთიან გავიდნენ სოფლებში, რომლისაგამო ქალაქის მოსახლობა და ცხოვრება შედგა. ჩვენ ვსცხოვრებდით ერთს დაბალს აშენებულს სახლში, რომელიცა სწორედ შეგხვდებათ ყოველს ქალაქებში სამხრეთის ამერიკისა, სადაც მცხოვრებთ ეშინიათ მიწის ძვრისა.

ლორენსოს ჰქონდა ცოლცა ოქროსი გული, ჩვენ გარდა არავის არ მიუშვებდა სახლში თავისთან. მე იმყოფებული ვიყავ დღისითაცარი მოვრიდებოდი. სიცხე იყო მოუთმენელი და, სიჩუმე ქუჩებში დღისით საშინლად მიწუხებდა გულს, ღამის დროს არა ვშორდებოდი ავათმყოფის საწოლს და, როდესაც დათენთილი დღის სნის მოვლით მივიძინებდი, მაშინ ჩემს მილს ჰყარაულენ ოსკრანი საწყალის ლორენსოსა, რომელიც ლოცულობდა ქვეშსაგებში და ყოველს წუთს ითხოვდა წყალს. აქიმის მოპოვება ძნელი იყო ფულითაც. ერთმა ვიღამაც თავის თავის ექიმად მოწოდებულმა ურიამ, რომელსაც ქალაქში სრულებით არავინ იცნობდა, თავს იდვა ლორენსოს წამლობა, მაგრამ რას იქმდა, მხოლოდ ავათმყოფი ერთისხელ ნასა და დაუწყრა

წამალი. ავათმყოფმა ეს წამალი რამდენიმე მიღე-
ბის შემდეგ, აღარ დალია, მე მაინც არა ვკარ-
გავდი იმედს ჩემის მეგობრის მორჩენისას. ცხე-
ლებამ მოუმატა და დიდმა ბოდვამ შემოყვანა ძილ-
ში, რომ არ მომკვდარიყო უგონოდ. შიშმა
ესრედ შემიპყრო, რომ თვითან მეც შემემინდა-
თუ ჩემის თავისათვის: აქ მყოფნა, სიკვდილი-
ფორსმისა მეც ჩამიყვანდა საფლავში.

ამისთანა მწუხარებით აღშფოთებული, ერთხელ
მოუთმელი ხელით და დავწერე უდიდესი ანდერძის
წიგნი, რომელიცა რა დავხედე ესე გამოვაც-
ხადე ჩემი სურვილი, რათა ეს წიგნი გაეგზავნათ
ანგლიაში, ჩემის სიკვდილის შემდეგ. იმ ღამეს,
როდესაც გათავებდი ამ წიგნს, ფორსმიმ ბურანში
დაიწყო ლაპარაკი, რაღაც თავის თავზედ, შემდეგ
თითქო თავის თავს დაუწყო უკეთობათ, მიმიწოდა
ქუწმისაგანთან და მითხრა: ერთი შეჩამშვი საქ-
მე მაქვს შენთან საიქმელათათ. —და მომიყვა-
დასუსტებულის ხმით. გეცდები ეს ამბავი გარდა-
მეცე მკითხველთა სიტყვით სიტყვად ავათმყოფისა,
რამდენიცა შემიძლია:

იქნება 30 წლიწადი შემდეგომად ამის,
როდესაც ჩუენი ეგმი გვიდა მონრეალიდამ და
მიადგა ლივერპულს. ჩუენ ვიქმნებოდით ცამეტ

ბოწამდეს კაცობრიობისა, რომელნიც გვკუთვნოდით გვმეს, გარდა ამისა იყვნენ ოთხნი მოგზაურნი: ერთი აქამდი თავისის ცოლით და მოხუცი ფრანცუზი კანადიდამ თავისის გასათხოვარის ქალით მოსწრულით. ეს იყო იანვრის იე. ქარი გვიქროდა სამხრეთიდგან, მაგრამ საკვირველად, ჩუენი გემი დგიოდა ყინულებთა შორის. საცოდავები მგზავრნი გვაცვნდნენ, რომლისაცამთა ხშირად გვაცრობდით ცვილის ცეცხლებს, მიმოღიოდნენ ყუწვანს და ამის მერწმუნის გასაღრმავის ნამუსრებს. რომელსაცა ვეღიოდი სიღრმე ანძაზედ და ვხედავდი ყოლის გაყინულის თოვლებს გამოყვებულის თითებით, მთვარის შორეულის ქარის შემოტევით უფრო ხმამაღლებოდა მორის. ჩვენ ვიყურებდით ყინულების შუა და ვმორღვებოდით სავსებს ჩვენის მოგზაურობისას. ბოლოს დროს რა ნახა კაპიტანმა, რომ ამის მიზეზით დღისას დავრჩებოდით ზღვაში, გამოგვიცხადა ყოველთ ეს მყოფთ, რომ უნდა დავკლთ ჩვენთვს სიზრდე. მე ამან საშინლად შემაწუხა, ვფიქრობდი: რა მოგვივა რომ მართლა დიდს ხანს დავრჩეთ ამ მდგომარეობაში მყოფი? სიზრდე ჩვენი სულ გამოილევა და ჩვენ უნდა დავიხოცონეთ სიცივით და შიმშილითა მეთქი. მე მოვავლოვლე შემსვლელთა გემის დალუპვის ამბავების წავ-

თვისა ჩუჱნის ხომალდის მსგავსად, რომე-
ლიცა იმყოფებოდა ყინულებში, საზრდო მოკ-
ლებული და რომელსაცა მეუდგებოდა შიმშილით
სიკუდილი. ამ საშინელთა უბედურებათა ფიქრი
მსდევნიდა დღისით თუ ღამით.

ამ ფიქრმა გამომასახა თავში ერთი გადარ-
ჩომის ღონის ძიება, მინამდის სრულებით გათა-
ვებულიყო ჩუჱნი საჭმელი: მე ყოველს დღეს
ვინახამდი ჩემის საზრდოდ დანიშნულითგან ნაწილს
ჩემს საკუთარს ყუთში, რომლის ქონება არავინ
იცოდა; ამას გარდა ჩემს თავს მშიერად ვაჩუე-
ნებდი ხოლმე და ზოგიერთის ავათმყოფისგან არუ-
ვისაც დაკარგული ჰქონდა მადა ჭამის ვღებულო-
ბდი . რაცკი შეიძლებოდა, ან რაც არ წახდებო-
და ვინახამდი მაგრად ჩემს ყუთში. როდესაც ვნა-
ხავდი ყველას ეშინათ, მაშინ დიდის კმაყოფი-
ლებით, ვავსინჯამდი ხოლმე ჩემს საუნჯეს,
რომლისაცა მოგონება ახლაცა სჳნიდისს მიშფო-
თებს და მარცხვენს. ყოველთჳს მისაროდა რა-
რომ ჩემს მჳრგასს ქონებას ემატებოდა სამზადისი.
მოვიგონებდი ხოლმე იმ დროს, როდესაც ერთი
ბუთილკა წყალი, რომელსაც მე ვინახამდი სხუათა
შორის, გახდებოდა ჩემთჳს და ყველასათჳს ერთს
ბოჭკა კარგს ღჳნოზედ უკეთესი; მე წინათ ვფი-

ველოდი იმ შესაწუხარს დრომდე, რომელიც არ არის ეჭვ გვან იყო თუ ადრე მოგვვიდოდა. ჩემს გვერდით მყოფნი ვიცოდი დაიხოცებოდნენ შიმშილით და მეკი ვიქნებოდი ისევ ცოცხალი.

ფრანცუზი და იმისი ძმისწული გასათხოვარი ქალი ძალიან დასუსტებულნი იყვნენ ჩემთან, რადგან მე მთელი წელი ვცხოვრებდი იმათ სახლში. ის იყო სამსახურითგან გამოსული ჩინოვნიკი, თჳთ მცირეს პენსიით და მიდიოდა ფრანციაში სიმრთელის გასამაგრებლათ. იმისი ძმისწული ქალი ჭკვანი და ლამაზი, კარგათ ლაპარაკობდა ანგლიურათ, რადგანაც დედა იმისი ყოფილიყო ანგლიჩანკა. ამ ფრანცუზის სახლობას სრულიად არ მიეცათ ფული გემის პატრონისათვს და ამისთვს აძლევდნენ სხვაზედ ნაკლებს კერძს საჭმლისას. რა დროითგანაც ჩვენს კერძებს დაუწყეს მოკლება, იმ დროითგან ჩვენს ფუთისაც აკლდებოდა და ბოლოს იქამდინ მიასწია, რომ გვაგრძნობინა შიმშილის ცემების მოახლოვება.

ამ დროს განმავლობაში, დაგვდგა თოვლის თჳსების სიცივე დღეები, რომლითაც გაადნეს ყინული და ჩვენი გემიც დაჰსძრეს ადგილითგან. მაგრამ რას იტყვით, ჩვენ მიგველოდა სხვა უფრო საშინელი უბედურება იმ დროითგან, რა დროითგანაც

ყინულის ბორკილებმა განათავისუფლეს ჩუენი სომალდი: შევატყვეთ, რომ გემმა დაიწყო წყალში როგორღაც რწევა: ყინულისგანით მოწილისა და ვალეხის მიზეზით ჯები გატყდა და იმ ნასყოქში გაჩნდა ერთი სორო სამთავარ ალაყულებში მესომალდეთა ცოტა უმეტესს უნდობლობას, და ჩუენცა სამთავარო შეშინებით კი დავისვენეთ შევხედავდით წყლის დენა გამოსავალის ადგილში ჩვენების დაცვითი. მაგრამ ვერც ამითი იქნა, რომ მალემა დაიწყო წყალში ნასყდომება, გემის ორთასები სრულებით წყლით აიმსნენ, ყველანი მალე დაფანტებულნი იქმნენ რომ სომალდის ზემოთ უნდა გადასხლებულიყვნენ, თუმცა მარიანი ცოტად.

როდესაც ამ უბედურების ამბავი, რომელიც ცა ჩუენ გვემართებოდა, გაიგო გემზედ, მე ვიყავი ქვევით და რასაკვირველია მაშინვე მოვივარდი ზემო მკრთალი ყველა. ის იყო სამინელი მომე, მაგრამ ამწიე და ავაიტე როგორც იყო ჩავლასზედ. ეს ძალიან ღამე. მაგრამ მაინც უნდა გამეგლო სალხში, რომელიც ჩოჩქოლებდა და არ მოაქცია ჩემზედ ყურადღება. რა ავიტანე, მაშინვე ჩავდე ჩემი საუნჯე პატარა ნავში და წავაფარე ზედ ბრტყმათი თოკები. ვიცოდი რომ ქალს არივინ ასხლებდა ამ ნავს, ვიდრე გემი

წყალზედ დაცურავდა და თოკებს არ ასდევდნენ, როდესაც ჩვენ არა გვქონდათ საჭიროება. ამ უბედურებაში ჩვენ კიდევ გავიცანით ის დღემდის გვაძლევდა საჭმლის თჳთ მეოთხე ნაწილს. აქიმის ცოლი მოკუდა, და იმისი გუამი გადააგდეს ზღუაში. ჩუენ დავრჩით თხუთმეტნი კაცნი. მოხუცი ფრანცუზი აგრეთვე იყო აქა, მაგრამ მაინც არა წყებოდა, გულ მხურვალედ ზრუნვისაგამო თავისის ღმრთობილის მოგზაურისა. ყველანი მიიღებდენ დიდს მონაწილეობას ამათში. ჩუენ გვკვირდა ესრეთი გულგრილად ქცევა, მამაცობა და თავის განწირვა ყმაწვილის ქალისა, რომელიც მოუღალავათ და დიდის გულის მოდგინებით უვლიდა მოხუცს.

თუ რომ მარტო ისინი ყოფილიყვნენ ჩუენთან, ვფიქრობდი, დიდის კმაყოფილებით გაუყოფდი ჩემს საზრდოსა მეთქი.

ამ საშინელებას უყურებდი, ვხედავდი ჩემს ყარს შიმშილით იხოცებოდნენ და მეკი ჩუმათ ვიმაგრებდი ჩემს ჯანს, მით რომ, ღამე მივდიოდი ნავთან, შევსჭამდი ხოლმე საკმაროდ, მაგრამ სრულებით უმალოთ, რადგანც მე მინდოდა ჩემს მშიერთ ამხანაგებს არ გაეგოთ. რასაკვირველია, რომ მსდომხვებოდა მყმყელო დროებითაცაო

შემემსუბუქებინე იმათი ტანჯვაცა, თუ რომ გაუყოფდი იმათაც ჩემს საზრდოს, ამ გვარი გულქვეწრობითი და კაცთ მოყვარებითი განზრახვაიერ დარღვეწულ თავ-მოყვარულის გრძნობითა, ჩემის თავის დაცვასათვის.

განსამართლებლად ამა თავის-მოყვარებისა მე ნუგეშს ვაძლევდი ჩემს თავს შემდეგითა სილოგიზმითა: უკეთესი არის, ერთი დარჩეს ცოცხალი, ვიდრე ორნივე გაძღნენ ჩემის ყუთითგან, მხოლოდ ამისთვის, რომ დაითმინონ ერთის დღით გვან.

ჩუენი მდგომარეობა შეიქნა სამძიმოდ, ხომალდი უფრო და უფრო იძირებოდა წყალში ასრე, რომ ზღვითი ჩარდახიც დაიფარა წყლითა, და რომელნიც დარჩნენ ცოცხლით გადასახლდნენ ზოგნი პირუტყვეთ საკვებს ადგილს, ზოგნი გემის ცხვირზედ და ზოგნი ანძაზედ. ჩემი ყუთი მაშინათვე დავმალე მეწლის იალქნითგან შეკერილს ჰარკში, იალქნის ნასხვითგანვე გავაკეთე ზღვიდან წამოსასხამი და შევიხვიე ფიც, ჩემის გამემებულის ტანის დასაცვეწლად. ამისთანავე ტანისამოსი გავუკეთე ფრანცუზს და ფრანცუზენკას. რადგანაც მეშინოდა ჩემს ყუთზედ მეჭ არ აიღონ შური, ამისთვის თავი მოვიავადმყოფე, განგებ

დავისუსტე და იგე განუწყვეტელი სხეულთა, რომ მა-ლიანი მძიმოდა მეცა.

მე დავდექ სომალდის ალაზედ და შევაკეთე ჩემთვის საკმაოდ კარგი ცხენი ფიცრებისგან და მეწლის მინდვლისგან. ჩემ ზედათ იყვნენ ფრან-ცუზნი და იმისი ლეგიონიონი მისიონერი; უმეტესი ნაწილი მოთავსდენ ბიწუცუგვით საკვებზედ და იმათ ანაზღდ. მასლობელთ ჩემს მგზავრობათა: ფრან-ცუზთან და ფრანცუზუნგასთან მეტად ვლაპარაკობ-დი. უკანასკნელი იყო მხიარულის ხასიათისა, რომელიც არა ჰკარგავდა არც ამ მდგომარეობაში. რაკი ამ უბედურებაში ჩავარდით, ასრე ალაპა-ვყრიდით მკუდრების სხეულებს ზღვაში, მაგრამ ვხედავდი, ყოველს დღით დანამთქვით ცოცხალთა რიცხვ თან და თან მცირდებოდა. არავინ არ ზრუ-ნავდა ზღვაში მკუდრების გადაყრას, ყველანი ისხდნენ ანუ იწვნენ უძრავათ, ფერ-მკრთალნი და დასუსტებულნი.

ერთს მესომალეს უნდოდა გადასვლა ერთის ანძიდგან მეორეზედ, ამ გადასვლის დროს ჩავარდა წყალში ხომალდის შუა ნაწილს და არავინ ჩვენგა-ნი განსათავისუფლებლად. ბოლოს დროს ყველა-ნი ისრე დასუსტდნენ, რომ ვეღარც კი ლაპარა-კობდნენ. სიხუმე იყო იმისთანა საშინელი, რომ

რომელიცა გაქუავებულს გულსაცკი შე-მოწყუნებდა: საწყალი ფრანცუზი მომკუდარიყო და მიყუდებულიყო, ანუ უფრო უკეთ გსთქუათ, მიბმულიყო ანძაზედ, მედგარი თანამოგზაური ამისი, გახვეული წამოსასხამში, დასველებულს იალქნის ნაჭერში, იწვა კიდევ ცოცხალი, უკანას-კნელად კიდევ შემომესმა იმისი ჴმა. იმას არა ეჭამარა რამდენსამე დღეს და საზრდოებდა რამდე-ნიმე წჳმის წყლის წუეთით, რომელიც იმას შეენახა თავის იალქნის ნაჭერისგნით შესამოსის ნაკეცებში. მე ჩამოვედი მისს. მივმვერი ჩემს ყუთთან, სადაც კიდევ მორჩებოდა რამდენიმე სუს-რის ნაჭერი, ლორის ლორი, რამდენიმე ნაჭერი შაქარი და ბუთილკა, რომლისაც პირზედ იყო რამდენიმე წუეთი რომი, და მისა წყალით. რამ-დენიმე რომის წუეთით წყალში არეულით ჩემს მუჭაში, მე დაუსველე საწყალს ტუჩები და მო-ვიყვანე გრძნობაში. ვიდრემდის მოსულიერებოდა. მე გადავავლე ფრანცუზის სხეული ზღუაში.

რამდენიმე დღე რჩებოდა მომაკუდავი უგრძ-ნობელად, ამ დროების განმავლობაში ბურუსი მფარავდა მაგნიტურის შემოხედვისგან ეტრაიმისა, მაგრამ მაინც მესმოდა იმისი მძეცური ყჳრილი და რა ღონის ძიებით იკვებებოდა ის? არ ვიცი

აქამომდე ხან და ხან გამოსთქუამდა ხოლმე ჩემს სახელს, რომელთანაც აღმოიოხვრიდა თუ არა? ჰსჩანს რომ იმას ჰქონდა ჩემზედ რაღაც რამ განზრახვა მაგრამ რა სახელდობრივ, არ ვიცოდი. ამასთანავე დარწმუნებული ვიყავ, რომ იმან არ იცოდა ჩემის გულის საიდუმლოება.

მაგრამ სიფრთხილის გრძნობამ მალე დამაცვანა გადაცლილისა ჩემის გულისა იმ ფიცარზედ, სადაც იწვა ფრანცუჟანკა, და მე დავასკუფწნ იქ გარდასახლება მოსავლელად ავათმყოფისა. ერთხელ, როდესაც მოსულიერდა, გაახილა თვალები და დაიწყო რაღასიც დათვალიერება. ასე ვგონებ ეძებდა მკრთალს თვისს თანა მოგზაურსა. დაინახა რა მე, შეკრთა, შემდეგომს მომაქცია მავედრებელი თვალები, რომლითაც მთხოვდა მომეგონებინა იმისთვს იმის თავზედ გადახდილი უბედურება. ხან და ხან ვატყობდი, რომ თვალებით მიძღვნიდენ მადლობას, ყურადღებისათვს როდესაც მე მივაწვდენდი ხოლმე პირში, წყალში დასველებულს მაქარს, ის კიდეც ცდილობდა მადლდაცვანებით ღიმილსა, რომლითაც ეჩვენებინა რომ ჩემი განთავისუფლება ამ საშინელის განსაცდელისაგან გაახარებდა იმას.

უფრო და უფრო ყმაწვილი ქალი სუსტდებოდა

და უსაზღვრებელი სიკუდილის; უფრო და უფრო უსაზღვრებელი სიხუსტესა, საბრალომა მარტოსმა ჩემივე გულის შეკავშირისა გრძნობამ და, შესაძლოა სიყვარულმაც, დაწყეს ჩემი მეგობრობა ისრუდე რომ, მზით ვიყავ უმძიმეს თავის განწირობაზედ. მსურდა რა განმეგრძელებინა დღენი ფრანცუზანკის სიცოცხლისა, მოუკვლე ჩემს საქმეს და სამლოს კერძს. როდესაც იმას ქმონა შეყვარებული დალალულს და დაცანცულს სასს და ამ დროს განმავლობაში მე ის უფრო და უფრო მომწონდა. საბრალელი ბედი ქსდევს ზოგსჟრიის კაცს! დასანიძგვათ მომხადებულს სომალდზე და, ოკიანის ტალღებთა შუა და მკურდართ შორის ჩემის ამხანაგებისა, მე პირველად მომისდა შეყვარება ქალისა, რომელიცა კმეყოდა შიმშილით. იმ დრომდის მე სრულებით არავინ არა მყვარებია, რადგანაც ვერ მეხვედრი იმისთანას ქალს, რომელსაცა გაეღვიძებინა ჩემში სიყვარულითი გრძნობა. საწყალმა ფრანცუზანკამ სრულიად გამომცვალა და მე, გარე მოცული საშინელებით, გახადა ჩემს თავს ბედნიერად. წამომიდგებოდა სოლმე ოცნება, რომლით მოველოდი დიდს მოუწთომელს ბედნიერებას, თუთქმის ვიმყოფებოდი სამოთხეში, სადაცა დედოფლად უსა-

თუნდ იყო ის. მაგრამ საწუხარი მდგომარეობა ზოგჯერ არ მაძლევდა ოცნების ნებას. უმეტესად მე ვფიქრობდი იმაზედ, როგორ გადამერჩინა ავათმყოფი. ხან და ხან მეგონა, რომ ყუთი რომელსაც მე ვამსუბდი, შეიძლება ვსთქვა მოპარულის საჭმლით და, რომელსაც სიმდაბლით და სულმოკლეობით ვმადლობდი ჩემს გარემო დალუპილთა, რადგანაც იმათგან იყო დარჩენილი, და მგონია უფრო გამოგზავნილი განგებისაგან, ჩემის თავის გადასარჩენათ და ყმაწვილი ფრანცუზანკისა, მაგრამ ხან და ხან სხვა აზრი წარმოდგებოდა ჩემს თავში: რა იქნება რომ შევიძლო იმისი გადარჩენა, რომ ბოლოს გაიგოს მე გადამირჩენია. მაგრამ-მეორეს მხრით ამასაც ვფიქრობდი, ვაი თუ, როდესაც მორჩეს მე მომაწეროს თავისის ბიძის სიკუდილი, რადგანაც შემეძლო იმის სიცოცხლის გაგრძელება და ამით მომიძულოს? ეს მოძულება ჩემთვის უფრო სიკუდილზედ საშინელი იქნება.

ერთს ღამეს, დასეულის იალქნის ნაჭერში გახვეულმა რა მივიძინე, მელანდებოდენ ტკბილნი საკმაო ალაგნი ჩემის საშობლო ქეყნისა, ნაცნობნი ალაგნი, სადაც ვსეირნობდი ბაღში და ვტკბებოდი ტკბილის გაზაფხულის მზის სხივებით, რომელნიც

უყურებენ ფერფლის ცეცხლს და შემოსილს ნაცრო-ფებს. ჩვენთან იყო ჩემი მოწყენარი მღვდელი თანა მოგზაური. მე თვითონ აღარ ვიყავი ახლა გაუზრდელი ყმაწვილი, არამედ ღირსეული ჯენტლმენი. შემდეგ მე ვეწვიე მეორეს ბაღში, სადაც იყო უფრო მეტი ნაყოფიერება, — შემდეგ მესამეში, — ყოველის ადგილს ის იყო ჩემთან. უკვე შემომესმა ჩაჩაური ხმა, წამოვიხედე და ვნახე გოლიათის ქვე-ლი მოყვარე მეგობარ ჩვენის კეთილისათვის, არ გაი-არა სწყუნდა, რომ ვიგრძნე დაჭირვება დანის-ვან კოსტის მარცხენა მხარეს. მე დავიწყე ზრდი-ლად ჩემს წინამოქმედთან, მხურვალე ყვრილობა, გამოუთქმელმა მისგან, დამარწმუნა, რომ ის იყო ქრისტიანი. ღმერთმა დაიწყევლოთ! ფიქრობდა ის რაც შეუძლია და მოწყალება: რა მეცნიერებისათვის უნდა ვეძებო მეორის საქმეებო?!

იმას ჰქონდა დიდი ძალა და იმანვე თანავე მეგრე-ლი დასა. მე ვეჭიდებოდი თავგამოდებით, მაგრამ რის იცემდა, სრულებით იარაღითურთ არაფერი მქონ-და, მაშასადამე უნდა დავემორჩილებოდი. ჩემს ზე-დობაზედ, სირცხე, რომელზედაც ეს უბედურება შემოსწყდომოდა იყო ნოყიერი და სველი, ლამის ზუ-რგისგან, — მაგრამ უკვე ამ ბრძოლაში დაუ-სრულდა ფეხი და დაეცადა იარაღების ნაჭერს და

თოკეში, რომელშიაც მე ვიყავ შეკრული. რა ეს ვნახე, ცოცხა არ იყო რომ მალა მოემაცა ჩემს სხეულს, კბლი ვჭკარი რაც შემეძლო ეფრაიმს, ის ჩავარდა და მე გავიგე წყალის შეპოხება,— სხეულის დაბლა დაცემა. რა ყური კარგათ მიუგდე, ყოველი საგანი დუმილებდა, ყველგან მეფობდა სიჩუმე; ბურუსები გარდაიყარა და მე გავეჩქარე მკრფასის თანამოგზაურისა ჩემისა მდედრისათანა. ის ჩავარდნილიყო ღრმა მილში, დაუწყე ძახილი, პასუხი არ გამცა მამინაც, როდესაც ავსწიე იაცაკიდგან. ბოლოს ვნახე რომ, ის იყო მოსვრილი სისხლში. ჩემი ყუთი, რომელშიაცა რჩებოდა რამდენიმე სუსარი, შეხვეული ცვილოში, მომზადებულის ჩემგნითვე ფრანცუჟანკასთვს და რომელიც დავსდე ბალიშის ნაცვლად თავქვეშ, იყო გადამდვარი და ცვილოგადახსნილი. ეფრაიმს, რომელიც მებრძოდა, უთუოთ შეეტყო ყუთის საიდუმლოება და რადგან ეფიქრა ფრანცუჟანკამ არ შეიტყოს ჩემი მოპარვის განზრახვაო, დაეცა საცოდავისათვს დანა. ის იყო კიდევ ცხვილი და სუნთქამდა; ბოლოს სულთქმაც შესდვა. კმა მაღლად ვუძახოდი სახელს, მაგრამ, ის იყო შორს. საუკუნოებაში!...

მთელის, უბედურის ხომალდითგან მხოლოდ

მე დავრჩი ცოცხალი. ამაოთ მორწმუნე გრძნობა მეუბნებოდა, რომ ყუთი იყო მიზეზი ჩემის უბედურებისა: მე ის გადავაგდე წყალში, დავჯექი მარტო და მივეცი ფიქრსა...

ჩემის დაჭრილობისაგან სისხლის დაკარგვამ მაგრძნობინა რომ დავბლუვდი. დავიძინე მჯდომარემ და საკვირველის შემთხვევისგამო არ გარდამოვარდი იმ სიმაღლიდგან. პატარასანს შემდეგ ბურანში შემომესმა სმები. რა წამოვისედე, ძლივს ჩავხედე ძირს და ვნახე ნავი ორის მესომალდეთი და შორს ზღვაში მოჩანდა დიდი ხომალდი.

ჩამომიყვანეს რა, მაშინვე მიმიყვანეს გემზედ. ყველანი მივლიდნენ. მოვრჩი, მაგრამ არავის არ უყვარდი. ყველანი ჰფიქრობდნენ, რომ მე მოვკალ ფრანცუჟანკა და იმისი მფარველი, რომ დავაკოდე წინაალმდეგისგან ფრანცუჟანკას გულისათჳს. ისინი ამბობდნენ, ვითომც ეს ჩავიდინე მხოლოდ ამისთჳს რომ, მე დამრჩენოდა იმათი სასმელ-საჭმელი. როდესაც ჩვენ მივედით ერთს ფრანცუზის ნავთსადგურში, იმათ მიმცეს სამსჯავროში სიკჳდილით დასასჯელად და ითხოვდნენ რომ თუ სიკჳდილით არ დამსჯიდნენ განდევნილ მაინც ვყოფილიყავ. იმათ ვერ შეიძლეს დამტკიცება ჩემის დანაშაულისა. ცოტას ხანს შემდეგ

გამამართლეს და გამომიშვეს.

დიახ, მე ვიყავ განთავისუფლებული!» განაგრძელა ტორისბიმ, და მომიჭირა ქალი: «მაგრამ ცილის წამება მაინცა მხდევნიდა. მე მალადაცანებულ ვიქმენ განვმარტოვდი: ვი ა, მოვრიდებულვიყავ კაცებს და მტერი ვიყავ იმ უსამართლო ქვეყნისათვის, თავის მოყვარებით. ამისთვის მე ვიქენი ამ თვისებების პატრონი, როგორიცაც ახლა მხედავთ...»

აი ამბავი, რომელიც მიამბო ტორისბიმ თავისს სიკუდილის წინათ. ის მოკუდა მეორეს დღეს უგონოთ, დამტოვა მე მემკვიდრეთ მთელის თავისის მამულისა. არ ვიცი რაც მიანდო მართალად გარდახდენოდა, თუ ცხელების ბოდვა ათქმევინებდა. მხოლოდ მარტო მე ვავაცილე იმისა კუბო; ცივება ლიმაში გადავარდა, მე დავრჩი შვნებულად და უპირველესის ხომალდით დავბრუნდი ანგლიაში.

თ. ზაქ. ერის-თავი.

ჩყჲ-სა წელსა.
ფებერვლის გ-სა დღესა.
ქ. ქუთაისით.

ჩემს მერანს.

(თ. ნიკოლოზ ბარათოვის ლექსებისგან.)

მირბის, მიმაფრენს უგზო უკვლოთ ჩემი მერანი,
უკან მომჩხავის თვალ-ბედითი შავი ყორანი!
გასწი მერანო, შენს ფრენებას არ აქვს სამძღვარი,—
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელვარი!

გაჰკვეთე ქარი, გააპე წყალი, გადაიარე კლდენი და ღრენი,—
გასწი, გაქუსლე და შემიმოკლე მოუთმენელსა სავალნი დღენი!
ნუ შეეფარვი, ჩემო ფრინავო, ნურცა სიცხესა, ნურცა ავდარსა;—
ნუ შეიბრალებ დაქანცულობით თავ-გაწირულსა შენსა მხედარსა!

რა მოვშორდე ჩემსა მამულსა, მოვაკლდე სწორსა
და მეგობარსა,
ნულა ვიხილავ ჩემთა მშობელთა და ჩემსა სა-
ტრფოს ტკბილ მოუბარსა, —
საც დამიღამდეს, იქ გამითენდეს, იქ იყოს ჩემი
მიწა სამშობლო, —
მხოლოდ ვარსკვლავთა თანა მავალთა, ვამცნო
სულისა მე საიდუმლო! —

ჭვნესა გულისა ტრფობისა ნაშთი, მივჰსცე
ზღვას ღელვას
და შენს მშვენიერს, აღტაცებულს, გიჟურსა
ლტოლვას!
გასწი მერანო, შენს ფრენას არ აქვს სამ-
ძღვარი, —
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი შავად მღელვარი!

ნუ დავიმარხო ჩემსა მამულში, ჩემთა წინაპართ
საფლავებთ შორის;
ნუ დამიტიროს სატრფომ გულისა, ნუცა დამეცეს
ცრემლნი მწუხარის...
შავი ყორანი გამითხრის საფლავს მდელოთა
შორის ტიალის მინდვრის,
და ქარიშხალი მგალოთა მოვნილოთა ზარით, ლოდია-
ლით, მიწას მამაყრის,

სატრფოს ცრემლის წილ მკუდარსა ოხვრსა დამ-
ცვემიან ციურნი ცვარნი;
ჩემთა ნათესავთ გლოვისა ნაცვლად მივავალებენ
სვავნი მყივარნი!
გასწი, გაფრინდი, ჩემო მერანო, გარდამატარე
ბედის სამძღვარი:
თუ აქამომდე არ ემონა მას, არც აწ ემონოს
შენი მხედარი.

დაე მოვკვდე მე უპატრონოდ მისგან ოხერი,
ვერ შემაშინოს მისმა ნასრმა მოსისხლე მტერი!
გასწი მერანო, შენს ფრენებას არ აქუს სამ-
ძღვარი
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი შავათ მღელვარი!

ცუდათ ხომ მაინც არ ჩაივლის ეს განწირული
სულის კვეთება,
და გზა უვალი, შენგან თელვილი, მერანო ჩემო,
მაინც დარჩება,
და ჩემს შემდგომად მოძმესა ჩემსა სიძნელე გზისა
გაუადვილდეს,
და შეუპოვრად მას ლონე თვსი, შავის ბედის წინ
გამოუქროდეს!...

მირბის, მიმოფრენს უგზოუკვლოთა ჩემი მერანი,

უკან მომჩხავის თვალ ბედითი შავი ყორანი,
გასწი მერანო, შენს ჭენებას არ აქვს სამძღვარი
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელვარი!

1842 წელსა.

ჩიბუხი.

ჩემო ჩიბუხო, რა რიგ მიყვარხარ,
ამა ადგილსა ყოველი შენ ხარ.
მზა, ამხანაგი ან მეგობარი,
კეთილი მცნობი და მოუბარი;
მარტო დროებას შენთან გატარებ,
და ჩემს ფიქრებსა კომლსა გაყოლებ.
ვხედავ როგორცა, კომლი თამამით
ამოდის შენგან, ჩქარის ტრიალით.
ხანა გრგოლებსა ერთმანერთშია
შიგა ატარებ შენ ჰაერშია,
შემდეგ ხშირადა ალმოსულს ბოლსა,
დაფიქრებული უმცქერებ თვალსა.
ვხედავ კიდეცა, როგორც მაღლდება,
შემდეგ წყნარ-წყნარად, — იგი იმლება;

ამას ვფიქრობ: ჭაერსა ჭყვება,
სამშობლოსაკენ ნავს გაჭყუწბა.
იქ ნახამს დღეს დაფიქრებულსა
და მამაჩემსა მოხუცებულსა;
იგინი ორნივ, ერთსა ჰფიქრობენ,
ფიქრის მიზეზსა ღმერთს ავედრებენ.
ნახამ კიდეცა, მგელსა მწერალსა
ქართულის ენაზედ ტკბილად მლექსალსა;
მაგრამ ეხლაკი, იგი აღარ ჰსწერს,
აღარცა ჩვენთვს, ტკბილადა იმღერს.
სისოვე საერთო შრომა მიიღოს:
დაცემულს ენას რაიმე უშველოს.

თ. გიორგი ორბელიანი.

1860 წელსა. იანვრის 15 დღესა.
ვიენო.

ჩემს მეგობარს.

ა... მსურს შენდა სიმრთელე,
დღეგრძელობა და ბედნიერება;
აწყალ სიცოცხლე, მხიარულება,

სიცილ-თამაში და გასართობა!
ლხინი, შექცევა, განცხრომა, შუება,
ტურფა ქალწულთან დროს გატარება,
შემდგომად ამის ანგელოზთ კრებით
ზალმრთით მამისა სახლად სუფევა.
ამას აკლია ერთი რამ ნივთი:
ახალის სიბრძნის მცნეან ქონება,
მასხოვდა, მაგრამ აღარ გინატრე
კალმით უფჰარო ტკბის რონება.
ქმათა დაიკლას, მცავლით ზღვას ზომას,
არა აქვს ჩუმკან სულ მოწონება,
მენც დაეისოვე მე დამიჯერე
თუ გინდა შენის სულის ცხოვნება.
ახლა სიბრძნეა დიდი მოწყენა,
თავ დალუწნეა და ცხვრ ჩამომობა,
თვალთა დხუტბეა, სხეულის რხევა,
ჯდომა ურგები და ზარმაცობა;
ხშუაზედ სიცილი, სხუაზედ უბნობა,
ერთის ნათქვამის მეორის თხრობა,
მე არ მომწონს ეს და ვისაც მოსწონს,
ღმერთმან მის ტკბის მისცეს მშვდობა. —
ახალნი ბრძენნი, ახალნი მენი,
რომელნიც ქსწავლით მედიდურებენ,
სუფევით რომ მოვლენ არას აბრობენ,

და თუ რამე ჰხატავს დაჰმღერებს.
სიბრძნეს ჩემობენ, ვითომც მზეობენ,
ოქროს სხივით ჩუენ გვაკვირვებენ,
მაგრამ მე ვგონებ მათ თავმოდ მწყერნი
სცემნა ჭიკჭიკით დროს ატარებენ,—
არ უწყიან იმათ თვისი ბატონიანი,
მასთან მეჯლიში და მღერილობა,
თავის გამოცდა, ჭაბუკთ ჭედობა,
ჯირითი, კრივი და ბურთალობა.
სიმარდე, სიმხნე ანუ ბასი,
ქართული მეურა და გაზილობა,
მისცნ ღმერთმან კაცის გულსა
როგორ მიეცა ესრედ გრილობა.—
მდურავს ყოფენ გორა მაღალზე,
მაზედან მწვანეს ყვავილოვანსა,
წყაროთ გრილსა, ხეთა შრიალსა,
განსაცხრომელსა დროს მოთიპართვანსა;
სუფრა გაშლილსა, კათსა ბადიას,
აზარფეშასა კახურიანსა,
შენ ვით მოგწონს ესრეთი კაცო,
მკითხავ მეგრული იმყოფვანსა?
ნუ გინდა მეტი მე რაც გინაცვლე,
მეყოფა თუ გაქვს გონიერება,—
კარგი სიმრთელე, ბედნიერება,

ასწელ განვაგრძე შენი ცხოვრება,
ლხინი, შექცევა, მხიარულება,
არ დაგაკლო გამიჯნურება,
შემდეგომად ამის ანგელოზით კრებით,
გაჩუენე მამის სასიერება!
თუ სიბრძნე გინდა ახალთა კაცთა,
სიბრძნე სიბრძნეს არ ეწოდება,
ყური მომიპყარ სიბრძნე მოგითხრა,
რომელი ქართუელთ სულთ ეთუსება:
ქვრივთა, ღარიბთა, შეჭირვებულთა,
კეთილი გული და მოხმარება;
მტრისა განბნევა, მამულის ქება,
შექცევა, ქება მოყუსიერება.
ჩემი ანბავი შენც კარგათ იცი,
სიბრძნედ მიჰყრიეს მხიარულება:
გორაზედ ჯდომა, ზმა და სუმრობა,
ტმუნვის სალისით მოქარგულობა,
პატრონთან ყოფნა, სიამოვნება,
მტერთა ზარ მცემად მოკაზმულობა.
ღვთისა მონება, სულის ცხონება,
საღმრთო საქმეზედ სანდაზმულება.
თუ მოგწონს სიბრძნე ნათქუამი ჩემი
მესტუმრე, გზივარ ახლა სადილად,
ნუ მიგვაჩნია ახალნი ბრძენნი,
ურჩნი, მკუხენი ჩუენებრ გაზდილად—

მოდი შეიქცეთ შემამულენო,
სურვილის ხუცნის გულის სახრდილად;
შეემქცეთ სულით ვისიამოვნოთ,
საწუთრო ესე შევსცვალოდ ლხინად!

კოლხიდელი.

ოქტომბერს 1845 წ.
ს. პეტერბურღი.

სამაჭე.

სად ხარ სამაჭევ ჩემგან სხოვნილო?
ნაზის ქალებით მაღზედ ასხმულო,
ლაჟვარდ ქარვაო, მარჯანო თლილო,
იალდუზებით ცურფად კაზმულო!
მცირე დრო არის რაც შენ მოგშორდი
ჯა მით არ ვფიქრობ დავწყებოდე,
თვით დაუდგრომლად მასაქმეთ ვრბოდი,
რა დავსდევ მინდა ვეუბნებოდე
ჩემს ანბავს მწარე უეემურს:
წვრილად ვაცნობო შენთვს არა მშურს,
მაგრამ არა ღირს ამაზედ წერა,
რადგანაც ბედი მე დამემცვერა.

მო მოვიგონოთ კარგი სალამო,
ერთად შექცევა დროს გატარება;
შენი ბასი უსმო საამო,
ჩემი ყმელობა და სარსარება.
გახსოვს ჩემს მკლავზედ განისვენებდი?
მკერდზედა შედეგ სამინდლად მზასა;
მილმიდ შენს პატრონს რო მაჩვენებდი,
თითქო მასმენდი მის ცაბილისა ხმასა.
თუმცა სან და სან შენის ჟღრიალით,
უეცრად უცხო სიზმარს მიგრიოსობდი
და მე შენზედა გამწყრალი, მალით
თვალისა ცხუმკვეთი მილის გნქაროდი.
იქნება განუებ მან გამოეგზავნა,
რომ ჩემი გრძნობა აგრე აღდგმრა
და ამ გაყინულს გულშიდა სხოვნა,
შენის შეწევნით მან გამედგრა.
დიალ, გაქვს რაღაც თილისმის ნიში; —
ბაცსა გადარეე სიყვარულზედა,
უთუოდ ვინმე ბერი დერვიში,
შენზედ არაბულს ლოცვასა ჰსწერდა.
მაშ თუ ასრე ხარ ჩემო სამაჯუ,
მო შემიგედრე მეცა მიაჯუ,
ამ შევმოიხვევაში დემონს ემზგავსე
და მისი გულიც ნდომით ალავსე.

მ. ფაზიიიი.

ფულით სავსე ქისა.

მშვენიერო ქისაო,
ვარდო მაისისაო!
შენ ხარ ყველას ნუგეში,
ოდეს ჰსუფევ ჯიბეში!
არავინ შეგედრება
თუმცაკი გაქვს ყვედრება!
არვისგან უძლეველი,
ყველასიხარ მძლეველი,
რაც გულით მოისურვო
ოდესმე გაიხუმრო!
მეის ისრულებ ნებასა,
მიეცემი შვენასა!
მაგრამ ვისაც ესტუმრო,
შენებურ გაეხუმრო!
ჯოჯოხეთის უფრსკრულისა,
შთაანთქავ უმანკო სულისა!
უწყალოდ ტანჯულისა
ამახებ იქაც ფულისა!
რაც ძველის შურის_მტერობის,
ენით მობიზღარობის!
ძმათა შემუსრებისა

ცოლი ქმართა ღრუბლებისა!
შენ ხარ მიზეზი ყოველის
ვით მეუფე ამ სოფლის!
ვისაც გნებამს დაარჩიობ,
დიდებულსა დაამცრობ,
იგი ცრემლოვანსა თვალსა,
ერთის წამში შეაშრობ!
გენებოს ატირებ,
უეცრად მოალხინებ!
და უგრძნობელს პირუტყვსა
მოაბამ ოქროს კუდსა!
მრავალნი ჰსთავაზობენ,
ხშირად ასე ამბობენ:
აუმცა პიჲ! პირუტყვა
და ენით უსიტყვა,
მარამ აქუს ოქროს კუდი
ვითა იქნება ცუდი;
სალამსა მიართმევენ,
კრძალვით პატივსა ჰსცემენ!
ყველა ამბობს ბრძენია,
ხილვით მოსალხენია!
მარამ. . . . . .
. . . .

ფულო!
ძარღი ხარ შენ, ოდეს,

ლექსები.

ვაცა ზოძით შეუკრთოდეს
და რაც მას ეჭირვება,
მას შენგან მოითხოვდეს!
მარამ ხარ ანდამატი,
ზღვა სიღრმისა ევფრატი!
ვინც ნახა სახე შენი,
მას ექმენ მოხალისენი!
გზა გეთილი უტემა
შენთანა აქვს სიუყვეგა!
წინ როკავს ტანის ჭვიმით,
დამღერის ტყეჩთა ლიმით;
დაგიწყებს არმაღონას,
და შემოგწიროვს გრძნობას!
მარამ კი ხარ ამაო,
ჩემო ცოდვს მამაო!
შენ ხარ წამისა ზეცი
და სულისა წამწყმედი!
ჩემს გულისა უხაროდეს,
რომ არ ჰსწყეულობ აროდეს!
რაღესაც მაქვს სიმართლე,
მასთან ჭეშმარიტება!
სინიდისი განწმენდით
რათ მინდა მეტი შეწვა!!!

ლიმ. ზერიევა.

14 იანვარს 1860 წელსა.

ქართული უბნობა ანუ წერა. (*)

როდესაც ამ გვარი ლაპარაკი მოსდეს სადმე, ანუ ანბავი რამ, ის უნდა ქაღალდზედ დაიწეროს რომ საბოლოოდ ამ გუარი არა დაიკარგოსრა; ვინ იცის იქნება სასარგებლო იყოს კიდეც ოდესმე? როგორც ვხედავ, ეს საგანი ასე უნდა იყოს; ქართული უბნობა ანუ წერა:

ჩემის აზრით, ჯერ ამ საგანს არ უნდა მოვეშვნეთ, ჯერ ერთგუარი წერა უნდა დაიდოს ქართულის სიტყუიერებისა, რა გუარად ვსწეროთ საზოგადოდ, რომ სხუა და სხუა ჭრელი წერა არა გამოვიდესრა სადმე ცისკარში, მკითხველების უსიამოვნო არ იყოს. როდესაც ეს წესდებულება ასე დაიდება, მას უკან შესაფერის განსხვავებული საგნები იბეჭდებოდეს აქა.

(*) მდაბიური მესმის მე, მაღლესიის წერილების შემდგომ საქუეყნიერო ანუ ყველასათვის გასაგონი.

ეს ჩუენი ქუეყანა, ერთს მშუენიერს სავსე საპირისფარეშოს ბოხჩასა ჰგავს, თვისს კალთებს ზედ დაფარებულს, რომელსაცა თუ დაუხსნელად ხელსა ვსცვებთ ამ ჩუენს ბოხჩას, უნდა ვიში-შოდეთ არ აფოლიაქდეს და სამუდამოდ არ აირიოს? ამისი გაფრთხილება გვმართებს ყველას. ამ წეს-დებულებასა რომელსაცა ვაწობ, თუ ეს ასე მო-ხდება, მაშინ იმედია საუცხოვოთ დაამშუენოს ქართველების ცისკარი და მკითხველები დიდად ასიამოვნოს.

ამ წერილის გამოცემის მიზეზი, შემდგომში შეიტყობა რისათჳსაც გამოიცა ეს წერილი, მა-გრამ თუ გეხსომებათ პირველი არ არის ეს ჩემი თქმა, ადრევაც მითქუამს ამ აზრზე, თუმცა წამ-კითხველთ სხუა გუარად ეჩუენებათ ადრინდელი ჩემი გამოცემული, მაგრამ ჩემი გარკუეულიგ ერთი აზრი იქნება ნათლად, ადრინდელი და ესეც ამიტომ კარგის გონების დაკჳრვებით უნდა ესა და უეცრად არ შემრისხონ გამკილველთა.

ქართულის ენის თჳსებას რომ ერთიც ზედ დაუმატოთ, სამთა გაიყოფება: პირველი საღმრთო წერილად ანუ მაღლისიურად, მეორე მდაბიურად ანუ დარბაისელთ უბნობად და მესამე გლეხკაცების ენად; ვნახოთ, გვაჩნით ესენი?

გამიგონია ჩუენი დიდი ანტონი ქათალიკოზი და იმერეთის გამოჩენილი მოქადაგე, პირველი ანტონი ჭყონდიდელი, ერთის დღესასწაულის წირვის შემდეგომ, ანტონი ქათალიკოზთან მისულა, (აქ ქ. ტფილისში) რომელიცა პირველს ნასუამიგე, სამღვთო წერილის ენაზედ დაუწყვათ ლაპარაკი, ღრმათ დახელოვნებულთა იმათ ქართულს ენაზედ.

იტყოდნენ, იმათი ლაპარაკი, ასე კარგათ გამოითქმებოდა, უკეთესს საამოს ლაპარაკსა ქართულს ენაზედ ვერავისგან ვერ გაიგონებდითო. ვიცით, მეტი კარგი ენა არის ქართული სამღვთო წერილი მაგრამ, რა უყოთ, აბა როგორ იქნება ამისი შემოღება? თუ შემოღება და მართლა შემოიღებენ, საკვირველება იქნება? პირველს ჩუენ ანტონ ქათალიკოზსავით და პირველს ანტონი ჭყონდიდელისავით, რომ დაახელოვნონ, ერთობ ჩუენი ერი სამღვთო წერილის ენაში, მე ძნელათ მეჩუენება!

ურიგო არ იქნება, ახლა სამივეს ენის მაგალითები მოვიყვანოთ აქა, ქართულის უშნობის უფრო ცსწორე გარჩევისათვის. ჯერ ჩავწეროთ სამღვთო ანუ საეკლესიოს წერილის რომელიმე დედანი, მასუკან ეს დედანი დარბაისელთ ენის თჳ-

ჩუბაზე გადმოვიღოთ და მერე გულსგაცემის ენაზედ, ვნახოთ ამ საქმეში რომელი საუკეთესო ენა იქნება?

დავითნიდგან კანონი ვ. ფსალმუნი მბ.

«მისაჯე მე ღმერთო, და საჯე სჯა ჩემი თესლისაგან არა წმინდისა; კაცისა ცრუისა და მზაკვრისაგან მიხსენ მე. რამეთუ შენ ღმერთი ძალ ჩემდა ხარ, რად განმიშორებ მე, და რად მწუხარე ვარ მე ჭირითა მტრისათა. გამოავლინე ნათელი შენი, და ჭეშმარიტება შენი. ესენი მიმიძღვნეს და მიმიყვანნეს მე მთასა წმინდასა შენსა, და საყოფელთა შენთა. და შევიდე მე წინაშე საკურთხევლისა ღვთისასა, ღვთისა მიმართ, რომელმან ახარა სიჭაბუკესა ჩემსა, აღგიარო შენ ბობღნითა ღმერთო ღმერთო ჩემო. რად მწუხარე ხარ სულო ჩემო: ანუ რად შემაძრწუნებ მე: ესევდე ღმერთსა რამეთუ მე აუარო მას მაცხოვარსა პირსა ჩემისასა და ღმერთსა ჩემსა.»

ჩემის აზრით, სამღთო წერილის თჳსება არის მაღალი სარისხის სიტკბოება და მართლად რომ შესაბამი ეკლესიებისა.

ეს რომ ასე ითქუა, ახლა უწინდელის დარბაისლების სიტკბოებით ვიტყოდეთ ამ ფსალმუნს.

«განსაჯე, გამისამართლე, თუ ბრალეულად

ღვთილით ცუდისა ადამიანისაგან დამიხსენ მე ღმერთო. ცრუ კაცისა და მზაკვრისაგან დამიხსენ მე, რადგან ჩემი იმედი მანდები შენ. რისთვის მიმაგდებ? რისთვის მწუხარებული და შეჭირვებული დავიარები მტრისაგან? მოწყალებით მე ჭეშმარიტი სამართალი. ამან გამომიყვანონ შენთან წმიდა შენს ყინვარს სასახლეს, სადაც მოვემართო და შევიდე შენს საყდარში, რადგან მოლხენა ჩემი სიჭაბუკის დიდი ნუგეში, მაშინ ფანდურის სიწმინდით ავაჟღერებ საკრავით, შენს დიდმსახურებას, ამისთვის სულო ჩემო, რადგან მწუხარებ შენ? ან რისთვის შემაძრწუნებ მე? მიენდე იმ დიდს მსაჯულს, რომელსაც მივასწროდები ჩემს განმათავისუფლებელს პირისა და ღმერთისა ჩემისა.»

ეს დარბაისლური ენით ხომ დაიწერა ეს ფსალმუნი, ახლა ჩვენი გლეხკაცების ენით გადმოვცეთ ასე:

«განსაჯე, ისე მიზეზე სამართალი ღმერთო, თუ ჩემი კაცის დანაშაული დიდია გადამიწყვიტე. მზაკვრის კაცისაგან და ცრუ ღვარძლიანისაგან გამომიხსენი მე, ამიტომ რომ ჩემი მფარველი ბანაკი შენ. რადგან მოწყენილი მე? ან შეწუხებული და დაღვრემილი რადგან დავდივარ მტრისაგან?

შენს წყალობას მოველი, ვორც სამართალი მო-
ბოძო, იმან გამაბედვნოს შენთან ვისილო, მერედ
გარეს ხასიერმა, რომ შენს საკუთარს სდგომში
შემოვიდე და შემოვესიბნო. ეს იქნება ჩემი ყმა-
წვილკაცობისათვს დიდი წყალობა შენი. მაშინ
შემოვიდეყები დავით ღმერთთ ჩემო. ახლა ჩემო
სულო, რაღათ უნდა შეწუხდე და ან შფოთავდე?
იმისათვის დიდს მოსამართლეს მიენდე, დაგიას-
ლოვოს იმ ჩემა შეწევნა და იმ ჩემმა დიდმა
მოსამართლემ ღმერთმა.»

ეს ორი უკანასკნელი ფსალმუნი, თუმცა ზო-
გიერთი სიტყვა შეცვლილია ეკლესიურს ფსალ-
მუნთან, მაგრამ აზრი ერთი და იგივეა სამივ. თუ-
ნდა ცოტათოდენი აზრიც რო შეცვლილი იყოს
ერთი არაფერია, რადგან ჩვენ სამ რიგათ გვაქ-
ვთ ქართული ენა: საეკლესიოს წესით, დარბა-
ისელთ რიგით და გლეხების თჳსებით.

ჩვენ ქართველებმა, თუმცა ამ სამში ერთი
უნდა ამოვარჩიოთ ქართული სიტყვიერებიდგან,
იმისთჳს მიზეზობა, იმ ენაზედ დაწერილ ლაპა-
რაკი და წერა, მაგრამ ეკლესიურის წესისათჳს
ზედვით ითქვა: ძნელი შემოსავლებია მეთქი. ახლა
თუ მეორეს ჩემზედ მოვდებთ და ამამარჩევინებთ
მე სამეოლის ენას ამოვარჩევ, დარბაისელთ ენას

ამისთვის რომ უფროსი ერთი უწინდელი საერო წიგნები, დარბაისლური ენაზედ უწერიათ და იმათის ენითვე ულაპარაკნიათ: ვითარცა რუსთველისანი, ვისრამიანი, დარეჯანიანი, სიბრძნე სიცრუისა, ქარამანიანი; სხვანი და სხვანი და ბოლოს გრძელ ვეფხის-ტყაოსანი.

მგონია ამ წიგნების დამწერნი უფრო დარბაისლურების ენის წესზედ დასწერდნენ და იმის წესითვე ილაპარაკებდნენ, მისთ დამშვენებულის ენით? რასაკვირველია ამ დარბაისლურ წერილებშია შორის არის გარჩევა, ერთნი საუბრისათვის გაწყობით სწერდნენ და მეორენი უფრო ნაკლულად, მაგრამ მაინც დარბაისლური ენა არის, ერთი და მეორე-მაგალითად: ქართლის ცხოვრება, საუბრის ენით საუბრობის მეტად კარგათ, რომ სმენას მოიყვანებს, იმისი გაწყობილი სასიამოვნო ლამაზად და მეორე იმაზედ ნაკლულად; ისე წერა არის, რომელნიცა ბევრს წიგნებს წაიკითხავთ ყოველს ენაზედ: ერთი ისე კარგათ სწერს სასიამოვნოდ, მეორე იმაზე უფრო კარგათ და მესამე უფრო იმაზე კიდევ კარგათ. ქებულსზედ მეორეთ მეორეობა არ დიიძვვა არსად. მაგრამ რუსთველის ვეფხისტყაოსანი იმისათვის არის ისე კარგი, რომ ყოველი სიტყვა თავის კავშირებით, ისე შეწყობი-

ლოა, თავთავის ადგილს ყველა, ვითარცა საგან-ძეების ქვეყნისაგან შეწყობილი, მარგალიტი მძრჯასი!

ეხლაც ხომ გავათავეთ აქე, ახლა მესამის ქარ-თულის ენის წესისა ვთქვათ რამე? ჩვენი ძვე-სების ლაპარაკი არის, დარბაისელთ ენაზედ დამყა-რებული დაბალი, მაგრამ დღესაც ბევრი ცოცხლები არიან, ახლე კარგათ იციან ქართული ენა და წერა მართებული დარბაისლობისაგით ქართულის მცოდნეთ, თორემ უმეცრებისას, ვინ მეცნევს, ვინდა მო-ვჰყელის?....

ჩვენი ლაპარაკი და წერა, ძველად გეწყვ-ერთგვარი უნდა იყოს: რა გვარად ილაპარაკონ, ისე დაიწერონ და რაგვარად დაიწერონ, ისე ილა-პარაკონ, ამისთვის ჩვენი საშუალო ანუ დარბაი-სელთ ენა, ახლით უნაკლულო ენა არის რომ, ძალიან ადვილად მოიპოვება რომ ეხლა, როცა უნდა მაღა-ლი საგანი იყოს, იმისთვისაც და კარგადაც გამოგა-ყოფილი ქართული სიტყვრები. მართალია, ჩვენი საშუალოს ქართულის ენას, როგორიც გვინდავთ ისე მიმოხილოთ, ისე მოვიხმაროთ და გამოიყენოს ხომ, ისე ლამაზად გამოხედავს ყურს, მეტი საამო იყოს ჩვენისათვის, მაინც როდესაც რომ ძველსაუბნის ენაზედ ეს არ მოიპოვება. მართალია ძველსაუბნის

ლიტერატური მარტივი ენა რის და ადვილი გასაგონი, მაგრამ მაღალი საგანი რამ ვერ გამოთქვა რიგია-ნად, არა ყურის სამოდ, რადგან მოუწყობელი ენა არის ყოვლისების ლიტერატური. ჩვენის აზრით, მაშ ისიც ხვდება, იმ ვეჟამი ქართული ენა ლადარის, რომ ყოველს საგანში საკუთრად რამ იყოს და ყოველს ფერში მოსასმენებელი. ყოველთ არ იქმნება, ერთად ამ საგნისათვის ეს მაგალითი მოვიყვანოთ აქა და ამის შემოსწავლილობა.

1824-სა წელსა, სხვა და სხვა ხალხიდგან, გადასახლებული ჩვენი ყმები ერთს რომელსამე ჩვენს მამულზე და ერთს სოფლად გააკეთეს ეს მოყვრო-ლნი კომლეულნი, მაგრამ ბოროტის გადასახლებუ-ში მყოფი უწყესენ გლეხნი. არც გამოცვლილ-ბიან ისინი. ერთის ადგილიდგან მეორეს მხარეზე გადასახლდება, რასაკვირველია ჩვენი იყო იმათთჳს-მე რომ იმათი მოწყალეობა რომელიმე განმგე-ქარგებისა იმათგან, ქართული საერო წიგნები და-ბეჭდილ ქაღალდთგან, რომელთაც ყოველს საღამო-ზე შემოიკრიბებოდი ერთს ფეხის ფეხის ბრწყინ და სხვა და სხვა წიგნებს უკითხავდი, ხან თუ სამს საათამდისინ: ხან დევრიშიანს, ხან ვისრამიანს, ხან სიმონ სიტყვაეს და ხან ყარამანიანს. ამათი ასე გავრცელდა ისინი, რამდენამ დაინდომებოდა,

უფროსი კაცები მოვიდოდნენ ამ სიტყვით.—«ღმერთი გადღეგრძელებს, ერთი კარგი ანბავი რამ წაგვკითხე.» ზოგჯერ მე იმათზე მივაგდებდი, რომელს მეტყოდნენ, ის წამეკითხა.

—შენი ჭირიმე, სულ კარგი ანბავია, რასაც წაიკითხავთ ხოლმეო ისინი მიპასუხებდნენ.

—მერე გესმის, რასაც გკითხულობ?» მე ვკითხავდი.

—ძალიან კარგათ ბატონო, ერთი სიტყვაც არ გამოგვეპარებაო.

ამითი ასე დაიმშვიდეს გული, მადლობით ამიშენეს სოფელი და თვითონაც მადლიერნი დასახლდნენ თავიანთ ნაშრომ სოფელში, მაგრამ მე რომ იქიდგან წამოვედ ქალაქისაკენ, ის უფროსი კაცები მეტად შეწუხდნენ ჩემს წამოსვლაზე.

«ღმერთი გადღეგრძელებს ჩქარა მობძანდით, ერთი კიდევ წაგვკითხეთ წიგნები, თორემ ძალიან შევწუხდებითო.»

რაზედ მომყავს ეს ამდენი ჩემი ლაპარაკი, ესლავ მოგახსენებთ.—ორს მასლობელს ჩემს მეცნობებს მიუსწარ, რომ პირველმა ეს პირველი სთქვა და მეორემ შემდეგი.

—თუმცა მოვალეობას ისდიან ბევრნი და რაც შეიძლება იმ გვარს წერილებს აბეჭდინებენ ცისა

კარში, მაგრამ მწყლი ეს არის, რაც უნდა რო-
გიანი რამ დაიბეჭდოს: მაინც ცუდია სულ, სულ
უმსგავსო, სულ სიგიჟე, სულ უზრდელო ზმასვა,
სულ სულელობა, სულ სიცრუე, სულ მოგონე-
ბული და სხვანი. არიან რომელნიცა ასე არწმუ-
ნებენ ყველას, რა გგონიათ? სიწრფელისაგამო
ბევრნი იჯერებენ იმათ სიცრუეს.

მცოდნია ამათ თუ აგრე არაქნეს, უბედურნი
იქნებიან, თორემ საწყალის ჩვენი ცისკრის შურით.
რა იქნება? სხუა მიზეზი ამის მეტი არა სჩანსრა
ჩემის აზრით:

ამ სიტყვასთან, მასუკან მე მამიბრუნდნენ
ორივ და ღმერთი დამარისხეს: თუ ეს ჩვენი სიტყ-
ვა ცისკარში არ დაბეჭდინოვო. ჩემის ასე და-
რისხჳსათჳს, მეტი ღონე არ იყო, აქ მოვიხსენე
ამ წერილში ესე. სავაჭროს ცხრილში, პატარა
ქელსახოცისაც რომ თან გაგაცანოთ, მგონია არას
დაამძიმებს იმ ცხრილს, და არცავინ დამემდურებიან
ამისთჳს.

ამ ლაპარაკის შემდეგომ, ორივე მინლის სა-
ყელი დამიჭირეს იმათ მაგრა და დაჭერილისავით
წამიყვანა იმ პირველმა თავის სახლში, სადაც
ბევრი ლაპარაკი გვქონდა ქართულის სიტყვერებაზე
და იმის წარმატებისათჳს. ბოლოს ჩემის წამო-

ძველის დროს მე დავბადი იმათ; რადგან ანუ
ხანგრძლივ მოსდის ეს ჩვენი ლიტარატი, მაგრამ
ჩვენ ამის დავაბეჭდინებთ ჟურნალში, ქართულის
ლიტერატურაზედ, რამდენაც ჩვენ ქონდა ეგ-
ვეს ლიტარატი, იმაზე მეტი? ამისთვის ამ მიზე-
ზმა მომცა ამ წერილის გამოცემა ჟურნალში და
ახალი ლიტარატი.

ქართულის ენის თვისება, კაცის დაფიქრებით
უნდა გაიჩინოს, ვითარცა მართლი სასრბლი ანუ
წმინდა გარჩეული წინადადებზედ დასტურილი, რად-
გან ქვეყნისამა ალაბ ყოფილა დიდი ხანია,
თუ კარგად გავსინჯავთ და იმის დაწვრილებაში
შევალთ, რაც უწინდელს დროს, საეკლესიო
წიგნები დაუწერიათ, მეორე მდაბიურის ანუ დარ-
ბაისელთ ენით და მესამე დამწყებულის სიტყვით
გვესწავლოთ თარგმ; საეკლესიო წიგნები და საერო
თუ ასე არ იყოს, რაოგორაც განაცხ? ჩვენს რომ
უწინდელს დროშიაც, საეკლესიო წიგნები ეკლე-
სიურის სიტყვებით უწერიათ და საერო საქვეყ-
ნიერო ენით. მაშასადამე, მეორეა არც ჩვენ უნდა
გადვიდეს ჩვენი მამათა და იმათ წესსა, მივდი-
ოთ ამ საგანზედ.

ვიცი ამ საგანზედ, მაინც თავისი აზრი აქვთ
შვილსა, ერთნი ირჩევენ საეკლესიოს სიტყვე-

რებით წერას, მეორენი დარბაისელთა ენაზედ და მესამენი უფრო დამწყობილს ენაზედ. ეს სამი სითანასწორე ერთი ერთმანერთისაგან რო გაირჩეს რომელი სამჯობინაროა საზოგადოებისათვს, ჩემის აზრით, ჩუენი საშუალო ენა უნდა დაიდოს, მხოლოდ თუ მეცნაკლოულევანება მოხდება საქმე, რასაკვირველია ის უნდა გასწორდეს და გაიმართოს, მაშინ გახდება უმშვენიერესი მეწლი ქართული ენა დარბაისლებისა და ლომათ ნამშინარევი გამოთვისიწლებს კეთილად. მგონია ყველანი დამეთანხმნენ უწინდელს ქართულს საერო წიგნების ენაზედ და შოთა რუსთაველის ქართულს სიტყვიერებაზედ, სხვა უკეთესი ქართული ენა ვერ მოიგონება და არც უნდა ვიფიქროთ ამისათვს.—

ჩემო კალმოწიფენო, თუმცა ჩემის აზრით მე ასე ვამტკიცებ, მაგრამ ნურავის ნუ ეგონება, მე თქმდინ უმართლო ამპარტავნება მქონდეს, ანუ ურიგო თავის მოყვარება, ამ ჩემს გამოცემულს წერილზედ დავემყარო: რაცა ვსთქვ უთუოთ ასეა მეთქი. არა, რასაც ვსწობ იქნება ასე არ იყოს და უფრო სხვა ვეჭარად იყოს. კაცი თავის ნაკლულევანებას ავრე რიგათ ვერ დაინახავს. ამისათვს უმდაბლესათ ვითხოვ ბატონ ქართველს, იმან გამოიკვლიოს ქართულის წიგნებიდგან ყველა, რად-

გან ზედ მიწევნით იცის ქართული ენა და იმან განიხილოს წვრილად, თორემ თუ ეს ასე არ იქნა, სრულიად აირევა ქართული სიტყვიერება: ერთნი ერთ გუარად დაიწყებენ წერას, მეორენი მეორეს წესით და მესამენი მესამეს რიგით, რომელთაცა ყველას თავისი უნდა მოსწონდეს და თავისს აზრზე იყვნენ დაფუძნებულნი.

1857-ს წლის ცისკარში ვნახოთ ჩვენ ამას რამდენსამე სტროფონში. როგორ დავიჯეროთ, ჩვენ ქართველებში კარგი მხილებული არავინ იყოს რომელსაცა შეეძლოს ჩვენი სიტყვიერების განხილვა? არ არის დასაჯერებელი! ნამდვილად ვიცით კარგი მხილებული გვყავან და შეუძლიანთ ჩვენი სიტყვიერების ნაკლულევანება კარგად განიხილონ მეთქი.

ამ წერილის აზრს ახლავე გამოვაცხადებ, რომ მამან მე ეს სიტყვა მიმართული მქონდა ბაქარ ქართველიშვილზედ: ადრითვე გულით და სულით ჰპატივ-ცემულსა ჩემგნით, ვისგანაც იმედია ჩვენი სიტყვიერების წარმატება. ეს ჩემი თქმა სავერგინოდ არ უნდა მივიღოთ არავინ, ვისაცკი გულით გვიყვარს ჩვენ ქართული ენა; იმას უნდა მივეცადნეთ ვინც ის იცის კარგათ, რომ იმანვე წარმართოს კარგათ, თორემ თუ ეს ასე არ მოხდება, სულ

არა იქნებოდა ჩვენი სიტყვიერება. ამასაც ვსთხოვთ ბატონ ქართველებს, თუ ოდესმე მოცლა ჰქონდეს ბევრი საქმისაგან, შემოკრებული სწორე ქართული გრამმატიკა შეადგინოს საქმის მეცნიერებისა და ამით დაამტკიცოს ქვეყანას თუმცა ბარემ დიდი იქნება ამაზე, მაგრამ ჩვენი მადლობელი იქნება ქვეყანა!

განკვირდება არას თუ ამ ჩვენს ახირებს თანხმობა არ იყოს, ეს მაინც იცოდეთ, რომ ვინც გამოჩენილი იყვნენ ქართული ენის, ხანდახან შეიყვარებს ქართულის სიტყვიერების განვითარებისა და იმისი წარმატებისათვის. ეს იქნება კარგი შეწევა და სასარგებლო ჩვენი ცისკრისა.

ეს შემოსვლა მაშინ წარსული წლის ნოემბრის თვეში, როდესათაც მოკვდომილი ბრძანდება, რომლისაცა კიდევ ისიამოვნეს და სასყიდლით შესწირეს ჩვენს ჟურნალს, რომ იმათგანმა ყოველმა მოწყალეობის გულით: თავადმა ერისთავმა გიორგირის თარგმანითა უშურველობით ჩვენს ქართულს ჟურნალს, ჩვენს ბრწყინვალეს კნიაზ ნამესტნიკის და ფულები გამოიგზავნა ჩვენის ცისკრისათვის. ქვეყნად იქნება, ჩვენი ქართული ჟურნალი მოელის იმასავით წყალობას ბევრს, ამ საქმე განაძლიერების დიდის კაცის ჩვენის ნამესტნიკისაგან!

თ. ალექსანდრე ვახტანგის ძე ჯ. ორბელიანი.

ქ. ქუთაისი.

საზოგადო აღწერა — ქუთაისი — მისი აღწერა — მცხოვრებნი — ბაზარი — ურიანი — ძველი ქალაქ- ბაგრატის ტაძარი — და ფერმა.

სივრცე, რომელიც უჭირავს, როგორათაც ქუთაისს, ეგრეთვე იმისს არემარეებს მთიანი და ტყიანია; ყოველგან არის სიმრავლე წყლებისა და მდინარეებისა; ბუნებითი სიმდიდრე აქ არის განსხჳავებული და დიდათ მშჳენიერი. მცენარეობა ამ ალაგებისა მეტად ჩინებულია, აქაურს ჰავასა აქჳს მსგავსება ზღჳს პირების ჰავასთან გეოგრაფიულის სივრცით ზომიერი და აქჳს რასაკვირველია თვისება ტენია- ნობისა და, ეს ტენიანობა მეტად უხდება აქაურს მდიდარს მიწის მოსავალს. იმერეთის

მხარეში, რასაკვირველია უფრო დაბლობში ალაგში, იცის ზაფხულს მეტად სიცხე. აქაური ჰაერი არის ჩჩვლი, ლბილი; წვიმები შეუწყვეტელი და მრი-ელი, სულ იყინისება სინოტიოეთი, მაგრამ სიფრთხილით ცხოვრებით კაცს ავათმყოფობა სრულებით არ მიეკარება. ეს ალაგები მეტადრე არიან გამოჩენილნი და ცნობილნი. ბერძნებითაც და რომაელითაც დაგვრჩა აქ კვალი თავიანთის მფლობელობისა. აქამომდე არიან დაშთენილნი სასხოვრები ძუელის დროებისა, რომელნიც მიიზიდვენ მოგზაურის ყურადღებას. ამათ რიცხვს ეკუთვნის ქ. ქუთაისიც:

ქ. ქუთაისი მდებარეობს სნარცეში და, მთანი, რომელნიც მას შეადგენენ არიან დაბურულნი ჰაცარას ტყეებით. და ალაგ-ალაგ ეს სნარცე მესწყდება მწვანე ველებით, ნასნავებით და ბაღებით, რომლებისაგანაც გამოიყურებიან ჰაცარა სის, იმერული სახლები.

ხმაურობანი რიონი დაკლაკნული რიგორათაც გველი, ჩამორბის და ჰყოფს ქალაქს ორ ნაწილად: ახალს და ძუელს ქალაქად. ეს არის ის ფაზისი, რომლითაც ოდესმე მოვიდნენ არგონავტები ოქროს საწმისისთვს და, რომელზედაც გემებით ძუელნი ბერძენნი და შემდეგ ვენეციელნი და გენუელნი

აწარმოებდნენ დიდს ვაჭრობას ყვრილის შეინარეზედ მოიროპასამდე, რომელიც იყო დანიშნული ადგილად, სადაცა აწყობდნენ სავაჭროს.

ქალაქსა აქვს საკმაოდ სწორე ქუჩები, რომელთაგანაც უმეტესნი ნაწილნი არიან მოკირწყულნი ქვით. ქუთაისის მცხოვრებნი კარგათ მიემართებიან ნოყით ჭყერს და აშენებენ აქ მხოლოდ ხის სახლებს, რომელნიცა აქ მიიზიდვენ იმდენს მაწყინარს სიმრთელისათვს სინოტიოვეს, როგორათაც ქვისას, რომელნიცა აქ არიან მცირედნი რიცხვნი. ეს სახლები არიან ერთ ეტაჟიანი, არა ჩინებულის არხიტექტურისა, აშენებულნი უსწორსულად და ვათეთრებულნი გარედგან, — შიგნიანი ოთახები არიან ანუ გათეთრებულნი, ანუ გაკრულნი სხვა და სხვა ფერის ქაღალდით, და შეიმკობიან ნაწილ ევროპიულ და ნაწილ აზიურის მებელებით. ყოველი სახლი ანუ თვთ არის ბაღში და ანუ თვთ თავის ეზოში აქვს ბაღი. ეს ყოველი არის ნიშანი მშვიდის ცხოვრებისა და აქვს თავისი სასიათური განითვისებულება. ჩვენ არ შეგვმლიან არ მოვიგონოთ აქ ბულვარი, როგორათაც საკუთარი სასიარულო ადგილი ქუთაისის საზოგადოებისა. ბულვარი არის შუა ქალაქში: ფართოობა ბულვარისა ემზგავსება დიდის კვადრატნის სივრცეს და გარს

შემორტყმულია თიხის გვერდით წითლად შეღე-ბულის მოაჯირით. ამას აისასწორით მისდევენ მო-ყვნით სვეტნები, ვარდა მათის ორნი გასწვრივ შუას ადგილს ბულვარის ფუძორებისა. ამ შუა-ვულს სადაც ეს ორი სვეტანი ფეხორებისად შეიყრებიან, არის გამართული საკანძვით ამაღა წყარო შადრევანი. ეს სვეტნები არიან დათესილნი ქვებით, შემოსვლილნი სკვერით, ბზით და ზამბახე-ბით; იმასზედ არიან ადგილ-ადგილ ეშული სკამე-ბი. დანარჩენი არის დათესილი კოლინდარით, რომ-ელიც წარმოადგენს გაბმულს მწვანეს. ერის ბოლოში ბულვარისა სდგას კოშკის მსგავსი პა-ვილიონი თოვსი, აღმწვანებული სხვა და სხვა ფერის აყვავებით, სადაც ანთებენ ცეცხს გამართავს. აქ ყოველი ღამე და დღესასწაულში უკრავს მუზიკა და ბულვარი აღივსება ხოლომე ხალხით; ნაცვლად ამისა სადაც დღეს მზით შეიძლება აქ საზოგა-დოების პოვნა, თუ არ კარგს ჟამს ზაფხულში.

რიცხვი აქაური მცხოვრებლებისა არ აღემატე-ბის 3,000 და ამ აქაურს მცხოვრებლებს შეადგენენ რუსები, სომხები, ფრანცები და ურიები, და რომ მივიღოთ უმეტესი მცხოვრები ცნობა, ჩვენი მკვიდრის გარეთ ესენი არის ნაწილად ვაჭრობად და დის საზოგადოებად. მთელი

ქუთაისის ვაჭრობა არის განსაკუთრებით სომხების, ფრანციების და ურიების ხელში, თუმცა მცხოვ-რებთა არც-მარც სოფლელთაგან კიდევ შემოაქვსთ-ალაგობრივი საგაჭრო, მაგრამ ჯერ კიდევ უცხო-ები არიან ვაჭრობისა. ნაცვლად ამისა აქაურთ მცხოვრებთა იციან კარგი ხელოსნობა, რომლითაც ვერ საქმობენ: სომხები, ფრანციები და ურიანი.

დიდს საზოგადოებას შეადგენენ აქაურის თავა-დის შვილის სასულიერონი და რამდენიმე რუსე-ბისაც, რომელნიც აქ სცხოვრებენ სრულიად ევროპიულად. ერთ ეტაჟიანი სის სახლები მათში მოიცვლებიან ქვიტკირის ორ ეტაჟიანად; კარგმა ევროპიულმა მებილმა დაიჭირა ეგრეთვე მათში რუსების მოსვლის შემდეგ ალაგი აქაურის ცხოვ-რებისა. უპირი ცხოვრებისა დიდის საზოგადოე-ბისა არის შემდეგი: კაცები, რომელნიც არიან სამსახურში ატარებენ მთელს დღეს სამსჯავროებში, და რომელნიც არა მსახურებენ საქმობენ საქმით და ანუ კითხულობენ. ქალები ეგრეთვე კითხულო-ბენ, ქსოვენ, ქარგაზედ ჰკერვენ და ზდიან თავი-ანთ შვილებს ქალების სასწავლებელში ანუ გიმ-ნაზიაში, რომელთათვისაც იმათ აქ ათს წელიწადს წინ ქონდათ დიდი საჭიროება. ამისთვის აქაური მცხოვრებნი იყვნენ მალდაცანებულნი თავიანთ

ფაქტის და სხვ. და სხვ. ქალების გაგზავნისა ქ. ტფი-ლისში. აქ უმეტესად არის მესანიშნავი ქალების სასწავლებელი, რომელიც დაფუძნებული არის კნეინა ვორონცოვის შეწირულს ფულზედ, და ეგრეთვე არსებობს კერძობითის შეწირვით. იმასში სწავლო-ბენ 35 ყმაწვილი ქალნი, რომელნიცა ფრანცუ-ზულში წარმატებიან როგორათაც რუსულს ენაში, ეგრეთვე ქსწავლაში. გიმნაზიაში, სადაც არიან 200 მოწაფენი, წარმატება არ არის ნაკლები. ის ითვლება უპირველეს გიმნაზიათ საქართველოში, რადგან იმერნის ყმაწვილნი არიან დაჯუქრებულნი მასწავლის გონიერებით და ადვილად ითვისებენ აღზრ-დას. უკეთესი სახლობაში მიღება არის დიდათ გულითად: არც ერთს უცხო ქვეყნის კაცს, არც ერთს მგზავრს არ დაუტევებიათ ქუთაისი, რომ არ მიეღოთ იმისს საზოგადოებისთან გუ-ლითადი დამოკიდებულობა. ზამთარში, როდესაც იწყებს მოსვლის წვიმა და თოვლი, ქუთაისის საზოგადოება, განათლებული საკუთრივ ქალაქ-ის მსგავსად, აკეთებს ბალებს და ვეჩერებს, სადაც ტანცაობენ კერძობით სახლებში. ქუთაისში არის ეგრეთვე კლუბი, რომელშიაც ყოველს კვირას თვეში ორჯერ დაიარება საზოგადოება. გაზა-ფხულში, რომელიც ამ მხარეში იწყობა ძალიან

ადრე, აქ მედეგთან კვალკალები, მცირე მეზაგ-
რობები მშვენიერს ორღ-მორღვებში და სხვანი მს-
გავსნი დროს გატარებისა. როცა დღეები ზაფხუ-
ლის თვისის სიცხეებით და აღმოსავლეთის ცხელის
ქარებით, მაშინ საზოგადოება მალ დატოვებულია
დაუცველს ქუთაისი, განშორდნის და მოსხვენის
გრილი საზაფხულო ადგილები შემოდგომამდე,
რომლის შემდეგ ქალაქითვან გასული კულის-
ლად ჩამოიკრიფებიან, მოწყენილის ზამთრის,
მხიარულად გასატარებლად.

ვსთქვათ რამდენიმე სიტყვა ბაზარზედ, რომე-
რაიც მთელი ქალაქის ვაჭრობის შუა გულზედ.
რომელზედაც ჩვენ წინეთ ვსთქვით აქაური ვაჭ-
რობა არის სომხების, ფრანგების და ურიების
ხელში. შუაში ბაზრისა: ჩრდილოეთიდგან სამხ-
რეთისკენ მიდის განიერი ქუჩა, რომელსაცა
აქვს სიგძე სივრცე, მერმე მიბრუნდება აღ-
მოსავლეთისკენ და თავდების ბოლოვადა. ორივე
მხარეზედ ამ ქუჩის არის ბაზარი, შეკვეცილი
რიგზედ დუქნების ყოფნით. აქ სწარმოებს მთე-
ლი ქალაქის ვაჭრობა. აქ ფიდის: საყასბოები;
მწვანილეული; ფოცხვი სამკითხ სხმლიდი; მაც-
ლიი, ბანა, აბრეშუმი, ფაჩი, დაკორული
მარილები, დანაი და მერდინები; სხვა და სხვა ოქროს

და ვერცხლის ნივთები: უნაგირები, იარაღი, სხუა და სხუა ტყავების ქალთისაქმნარნი, რომელთაც აკეთებენ თვით აქაური მცხოვრებნი. მეორეს მხარეზედ დუქნები არიან უფრო დიდი და თქუენ შეგიძლიანთ იპოვნოთ აქ ყველა, რაცკი თქუენთვის საჭიროა. — აქაური თუ ევროპიული საქონელი. აქ არის მაუდეულის, აბრეშუმის და ხავერდის ნაქსოვები, მაუდები, კრუჟავები, ფეხთ-საცმელი, სწვრიმალო ნივთები. ვაჭრობა ეგრეთვე სწარმოებს სხუა და სხუა უცხო ქვეყნების მაღაზიებში, დაფან-ტულებში სხუა და სხუა სახლებში. ბაზარი სავსეა ხოლმე ხალხით, მაგრამ უფრო დიდი ხალხი შეიყრება პარასკეობით, რადგან აქ ამდღეს ყოველს კვირა არის ბაზარი. ქალაქის გარემო სოფლებში მცხოვრებელთ ჩამოაქვთ აქ გასაყიდად სხუა და სხუა ადგილობრივი ნაყოფი, ესე იგი: კარტოფილი, ჭარხალი, ლობი, ღვინო, ყურძენი, წაბლი, თევზი, ნანადირევი, თაფლი, თუთუნი და მინაური ფრინველი, და წარმოება, რომლებიდგანაც ღირსნი არიან ყურადღებისა ბამბა და აბრეშუმი, რომელნიც აქ არიან დიდს ალებ-მიცემაში, და გიშრის კრიალოსნები, რომელნიცა აგრეთვე არიან დიდს ხმარებაში და დიდათ მოდებულია, ასე რომ ამ საქონელს, არამც თუ ხმარობენ იმე-

რუაში, არამედ უზავნიან საქართველოში და რუ-სეთში. გამოსცემენ აგრეთვე მშვენიერ ფარჩებს, ჯანმრთელობისათვის მკურნალებს და სხვა და სხვა სახ-მარ ნივთებს.

რომ სრულებით გავათავოთ აღწერა ძველის ქა-ლაქისა, უნდა ყურად გავაცნოთ ჩვენის ალის-ვარის მკითხველნი აქაურ ურიების სასინ-აგოგის და ამასთანავე მოკლედ აღვწეროთ, თუ როგორ და საიდან გადმოსახლდნენ აქ ქუთაისის ურიანი? — გვიამბობენ რომ ისრაელის სამეფო 722 წელს, ასსირიის ჴელმწიფემ სალმანასარმა, მრა-ვალნი ურიანი გადმოასახლა მცირეს აზიაში, აქედგან ზოგნი მათგანნი გადასახლდნენ კოლხიდაში, ეხ-ლანდელს იმერეთში. აქ იმათ დაიწყეს წასვლა-წამოსვლა ქალაქებში და სოფლებში, და რადგან არა ჰქონდათ მისწრაფება მიწის მუშაობისადმი, ამისა-თვის ყოველს ადგილს მისდევდნენ ვაჭრობას. ქუთაისი იყო იმ დროებში პირველი ქალაქი იმერეთში და მიიზიდა ესენი თავისთან, და რა ნა-ხეს ურიებმა მეტი წარმატება ვაჭრობისა აქ დასახ-ლდნენ ცალკე ქუჩაში; ესრეთ უნდა ვიფიქროთ. ურიების გარეუბანი ჰსდევს მთის დაღმართზედ შემაღლებულზედ მთების შეერთებაში, რომე-ლიც გარედ ერტყმის ქუთაისს და უჭირავს უკე-

თესი ნაწილი ქალაქისა. ეს გამყნებს განგრძელე-
დება ორის მხრით კარვათ განიერის ქუჩისა,
რომელიც მდებარეობს მდინარის რიონის პირზედ.
ეს ქუჩა იყო ერთი მეწლ ქუჩათაგანი, რომელთაც
ნახვას ჩუენ ვართ მიჩუეულნი აზიის ქალაქებში.
მისი სივიწროე და აღმოუსწყვეტელი ტალახი უმ-
ლიდა თავი ურიებს სიარულს. ესლა უკეთესის ქუ-
თაისის ქუჩებს რიცხუს მეკუთვნის ეს ქუჩაც,
რომელიც არის მოკირწყული ქვით და აქუს აქეთ
იქით ნაპირებში არხები, რომელთაც ჩაჰყავსთ ყუ-
ველი უწმინდურება მდინარეში. სახლები ურიებისა
სულ ხისა არიან და ნაწილი არიან დადგენილნი
შეუწყვეტელ რიგობითა ქუჩაში და ნაწილი მათზედ
აქა იქ ბაღებში. გარედგან ისენი არ არიან გა-
თეთრებულნი, როგორათაც შიგნიდგან. ტახტები,
უბრალო სკამები და სტოლები შეადგენენ მათ
კუთვნილობას. მომეტებულად იქნება აქ, ურიების
სურათის წარმოდგენა, რადგან ამათი ტიპი ერთი
და იგივე, რომელს მხარეშიაც უნდა სცხოვრებდნენ,
მაგრამ განსაცვიფრებელი ეს არის, რომ ამათ მეწლის
კაცებს პირის სახეზედ აჩნიათ რაღაც რამ ქალუ-
რი სახის შეცვეწლება, ახლოდან თითქმის რაღაც
სამამარი ნიშნები, მაგრამ მათ შუა შეხვდებიან
ხოლმე პატივცემულნი მოხუცნი, სუქანნი, თეთრის

წვერით, მოამჭკრუწელის მკვიდრულობით, რომელ-თაც სრულიად ეკარგებათ ეს ნიშნები.

ურიანი არიან კაცნი გულწრფელნი, კეთილის გულისა, შრომის მოყვარენი, კაცნი მოუდრეკელნი სარწმუნოებაზედ და მტკიცენი თავიანთ ლოლმაცებ-ზედ; მაგრამ იმათში უფრო ეს არის საქები რომ ერთად იყოფვენ ერთმანეთში როგორათაც ბედ-ნიერებას, ეგრეთვე უბედურებას. საკუთარი საქმე კაცებისა არის ვაჭრობა. ზოგიერთნი იმათგანნი კიდეც დადიან სამზღვარს გარეთ საქონლის მო-საცვანად. დედაკაცნი ქსოვენ, ართავენ, ყურს უგდებენ სახლკარს და შვილებს, და არ უცსოვებენ სხვათა სარწმუნოების კაცებთან. ურიებსა თავი-ანთს უბანში, რომელსაცა უწოდებენ აქ გარეთუბნად, აქვსთ სალოცავნი ოთხნი, ესე თორანი მთელს საქართველოში არიან სამნი, ანუ ოთხნი. ურიები ინახამენ ყოველთ მეწლით თავიანთ უქმეებს, რო-მელთაცა გარდაიხდიან მოსეს სჯულის წესით. უპირველესი რაბინი, მიიღებს თავისის ღირსების კურთხევას იერუსალიმში აჲსის ჰაკრიარხისაგან, რომლისგანაც ის არის დამოკიდებული. ამ რაბინ-სა აქვს საკუთარი ზედამხედველობა და მოქმედება თავისს სამწყსოზედ, გარდასწყვეტს იმათ შორის საჩივრებს, ართმევს ჯარიმას დამნაშავეთა და სხვას.

ამან იცის კარგათ ებრაული ენა და კარგათ წაუ-კითხავს ძველს რჯულებს.— ესლა გადავიდეთ ძველ ქალაქის აღწერაზე:

გარდა ამ ახალის ქალაქისა არის კიდევ ძვე-ლი ქალაქი, როგორათაც მე ზემოთ ვსთქვ. ეს არის უფრო სხვაზედ მეტათ შესანიშნავი ისტო-რიულის მხრით. ამ ძველს ქალაქში მისას-ვლელად უნდა გადასჯდეთ ქვის ხიდზედ, აღშენებულს მდინარეს რომზედ. გზა წინაპირველად მიდის მდინარის პირზედ, შემდეგ მიუბრუნდება მარ-ცხნივ და გადა უწინდელის ციხის გზაზედ. ღმერ-თმა იცის, ადრე როგორ დადიოდნენ ამაზედ, მაგრამ ესლა დიდის ცხენჯვით დაიარებიან დრომა-ქები. აღმართი საშინელია; ციცაბოა; კლდოვანია თუ კი ბაგრატიონისაგან აშენებულს ცამომდე. დიდის გაჭირვებით მიმავალი კაცი აღწევს სიოლმე ზე-მოთამდე

ძველი ქალაქი, რომელიც ას ორმოც და ათი წელიწადია, რაც მოესპო უფროსს თავისს სასხო-ვარს, — მშვენიერს სიმართეს და მაგარს კედლებს, ყოვლის მხრით ლიაა და განმიშლებული ყოვლის დიდებისგან კიდევაც დაჭყურებს მის ახალს ქალაქს, ვითა მოგლობილი. ეს ძველი სიმართე სდგას ერთს მთის ცდაბს დაღმართზე.

რომლისა ძირს შეღეგში რიონის კიდე. ამ სობო-
რის გარშემო მთაზედ აქა-იქა მოჩანან ხის სახ-
ლები, ბაღები და ქუჩები. ქუჩა ძლიერად ერთია
გახსნილი, ამ ს. სახლების შორის არიან ორნი თუ
სამი ქჳს სასახლე. რადგანაც ქუთაისი ქალაქ
იწ-ს ხოლმე სიცხისაგან, მაშინ აქაურნი მცხოვ-
რებნი განიცხრებიან უმეტესის განმაცოცხლებელის
სიგრილითა. აი ამ ალაგების შუა, რომელთაც
ასხივებთ სამხრეთით ღელეები იმზირებიან ოქროს ნაწ-
მისა, ალაგებიან უსწორონი და ღრმადებისგან
შემუსვრილი ნაქცევები ბაგრატის ტაძრისა. სო-
ბორო, რომლისათჳსაც ოქმა დიდმა ბაგრატმა,
XI-ს საუკუნეში გამოჩენილ მეფეთ თავისა საქარ-
წივურ საუნჯე და კეთილობა უკეთესის სამეფო-
ნეთის სიმდიდრების, რადგან ეს სასახლე უკე-
თესის მთელს საქართველოში, ეხლა განქცეული
სასაფლაოდ. დღევანდლამდე ცხანს იმისი თვალი
მაღალი კედლები, რომელნიც მაინც ეჩვენათ
იმისთანა დიდი შენობა, და მშვენიერება ფერადგანის
გამოქანდაკებულის. შესასვლელი კარები, რომე-
ლიც საკურთხეველის მარის-მარ მდებარე, აგო-
ნებს კაცს ძველის კარიბჭეებს რომის მაშენე-
ბისას სუწყებით, მაგრამ ეხლა ესა არის უმეტეს-
სა ვა დაქცეული სუწყების თავების სხვა და

სხუა ჩუქურთმით მოვარაყებული და ქუწნისა დარ ჩომილის გამოქანდაკებითა· ჩრდილოეთის მხრის კედელი სიგრძეზედ მეტად მორჩენილია. დრომ, რომელიც ყველა ნაქცევებს შემოსავს ბოლოვერს ფორმებში, შესცვალა მდიდარნი ჩუქურთმები ჰფერს ბაწმალზედ, რომელიც ამოსული ერთის მთიდან სავანეებით დასურავს ფარდის გვარად მთელს ჩრდილოეთის კედელს, და ბაზარა ჭურჭის მომართაბაში ითხუა, ქნარობს და მოიალგეს და რომელიც აჰგონებს ყოველის განმხილველის ყურადღებას.

მაშინ დიდ ნგრევის ბაგრატის ტაძრისა, იყვნენ მისაგანნი ურთიერთის შორის განხეთქილებანი მეფეებთა და მთავრებთა შუა, რომელთაც არა ჰქონდათ დიდი ღონის ძიება. მოიყუანდენ თავიანთ საშუელად ოსმალოებს და მათს მცხოვრებლებს, რომელთაც ჰქონდათ არცა თუ მცირე პატივისცემა სიწმიდის. 1691-ს წელში ახალციხის ფაშამ დაადგინა რა ალექსანდრე მეოთხე ტახტზედ, პირველად დაამხუმრია ქუთაისის სიმაგრე და რა არ ჰქონდა ძალა მაგრის შენობის სამირკუელის დანგრევისა, კუთხეებში შეუდო წამალი. დრომ და ხალხთა დაასრულეს მისი დაქცევა. სოლომონ მეფემ, რა ნახა თავისი გამოუსვლელი

მდგომარეობა, ქუთაისიცა დგას მაცხოვრებს მომწვ-
ობა, რომელმანც გამოუყვანა ძველნი ლექსიკონო-
ცხოვრებისის კვალ მშვენიერებით. მაგრამ ბრ-
მოლეულმა მეფემ დაიწყო იმა ოსმალებთან,
თავის მოკავშირეების მოსპობამდე და კიდევაც
გამოყარა ოსმალების მეციხოვნენი ქალაქიდან.
რუსებმა შეასრულეს დაწყებული დამარცხებანი და
გამოყარეს ყველა ციხეებიდან ოსმალნი. მაშინ
ხმამაღლა რწმენით ხელმწიფემ მეფემ დასკვნა
დანგრევა ზემოთის ქალაქისა და ყველა ციხეებისა
რომ აღარ მიეცა საშუალება ოსმალებისათვის მის
სიმშვიდის დარღვევისა. სასახლეებიც იყო იქნება,
მაგრამ სამწუხაროდ რჩებოდა იმერეთის დიდება თა-
ვისის ალექსანდრეს სამარხის. ის სდგას და აშორებს
ზამთარზეულს. მიდგმით და ცარიელ მოლოცვილია
ბოლსით და ბუჩქნარით; შემოსლოცვილია საყდარის
ქვ... მეწლის და ასულებით და არ არის დაცულ-
ლი წმინდათ.

სამოთის ნანგრევების რამდენიმე ნაბიჯის
შემდეგ აღმოსავლეთისაკენ სჩანს ნანგრევები: ეს
ნარჩენია ციხისა, რომელიც უწინდელის საკუთრება
იყო გამოჩენილი ლაშქრის მეფეთა დროებში
და ითვლებოდა მოუკარებელ სამაგრედ ავსაზე
მეფეების, რომელნიც იყვნენ მფლობელნი მთელი

საქართველოზედ. მეფემ სოლომონმა სრულიად გააუქმა თავისი მესაფარებელი თავისის წინაპართა, თვითქმის წინათვე გრძნობდა, რომ ქუთაისს მეფუ-ბიდა ამაზე დაფიქრება. ესლა აქ ერის გამქრ-ბულს ძველისამი ინასების წამალია; დასავლეთის ჩასავალს კლდეში, აღმოსავლეთის ჩაჭყავს რამდენიმე-ვიწის ფუტ...ით გამოკვეთებულს წყაროსთან, რომელიც სამით აღმოჩქრიალებს ფრიალოს კლ-დის ძირში, და რომელიცა ერთვის რიონს. ჰავა-რა ციცილიდამ, როგორიათაც სჩანს, აქიდამე მი-დიოდა ქვა გდებული მის თავზედ, რომელიც შეიმკრობოდა ბაგრატის სასახლის და მეფეების სასა-ლეებს და დაემტვრთოდა დღემარიზედ რიონამდე. ესლა ამათ მაგიერად სდგას ქვის სასლი ეპისკო-პოსისა, და ერთი სადგომი, სადაც არის სასულიე-რო სასწავლებელი: დიდნი სუები, მონასტერი-ცისის მეფე გელს უნარ ლეკნ მომსვლელთ ხიცხვში.

რა მშვენიერი სანახავი ადგილი! იმ სიმა-ღლიდამ, რომელსაცა ვერც დრომ და ვერც კაც-მა შესძლეს მოსპობის ქმნა, დაინახების შემდგომა პოეტიკური სურათი: რიონი ღელს ციცაბის კლდე-ების ძირში, მოუცობის რა მოდის ზღვისაკენ და ჩამორეცხს თავისს ნაპირებს მოცულთ მდიდარის

მოზარდულობით. ბორის წინ მდებარეობს კოშკი-
მილი ქვითი. ქალაქი ავსებს იკრებს ბაღებში
შემორტყმული რიონის მამასახლისის მდინარე-
ობით. მაღლა ცხენ სერობაში მდებარობს მონასტ
გელათის მონასტერი. წინადაადგილსავე, თქვენს
წინ იდგნენ მთელი დათოვლილი რიგობა კავკა-
სიის მთებისა. ასეთი სახე, ულვაშიანს მთები,
ერთ ერთის მშვენიერის მაზრებისა. მათ შუა
ამართებულნი ალისდგება სიმელი. მარჯვენივ მხე-
ცხერი ქედი რაჭის თესის მთით, სადაც აქეს
რიონს სათავე,—ამასთანავე ამ უკანასკნელმა მიიღო
ბერძნებისაგან სახელი ფაზისისა, რომელიც მორა-
წყავს იმერეთს და მეგრელიას, სადაც ვეში სა-
ვალი მოიარნებენ და ბოლოს დროს შეაერთებს
თავის ტალღებს შავი ზღვის ზვირთებთან. სამხრე-
თისაკენ იდგნენ გორიზონტზედ დიდათ მშვენი-
ერნი ახალციხის და გურიის მთები, დაბურულნი
მაგარ ტყეთ და ალაგ-ალაგ დათოვლილნი უმეტეს
ნაწილს წლისას.

სხვაგან მარის უნდა მოვიხსენიოთ ქვემაცა
რომელიც მმართებლობამ დაუთმნა აქ უწყეთს
მდგომარეობაში მოსავლიანი მიწის მუშაობისა,
ჭედომამულის მართვისა.

ქურმა არის მთის მარის მასწრობილად, რომ-

მეოთხედაც სდგანან დღევანდლამდე დიდნი ნანგრევები ბაგრატის ტაძრისა, მამასადამე წინაალმდეგ ქალაქის ნაპირზედ რიონისა. იმას უჭირამს ორმოც და ათი დღიურამდე, მაგრამ სულ ეს სიფართოვე არ არის სულ შემუშავებული, ნახევარი მეტი რჩება შეუმუშავებლად, რომელსაც წარუმატებს მისი დაქანებული მდებარეობა და მიქცეულობა აღმოსავლეთისკენ. ფერმა საკმაოდ კარგად არის შემუშავებული; დაყოფილი ქვემით დაყრილის სეივნებით. იმათ გვერდებზედ გარიგებულია სხვა და სხვა სამხრეთის ხეებთაგან, რომელთ შორის არიან შესანიშნავნი: ფიჭვ, ნაძვ, დაფნი, ზეთის ხილის ხეები და სხვანი; ხილი, სხვა და სხვა ყვავილები, და ბოსტნეული აქ დიდს სიმრავლეშია. ფერმის შუაში, მაღლობზედ სდგას ქვის თეთრი სახლი, მხოლოდ ერთი სართი ქუთაისში დასურული ტოლით, სადაც სცხოვრებენ ფრანცუზი აგრონომი და რამდენიმე მებალეები. აქავე არის ორანჟერეა, სადაც ზამთარში ინახავენ ყვავილებს, ლიმონებს და ინჯაის ხეებს.

დამაფუძნებელი ამა ფერმისა იყო განსვენებული კნიაზი გაგარინი, აქაური უწინდელი გენერალ გუბერნატორი, რომელმაც დაიწყნა იმ აზრით, რომ უჩვენოს მდგომარეობაში მიეყვანა აქაური

მიწის მუშაობა, ბაღის შემუშავება და სახლის გა-წყობა. იმას ქონდა სურვილი, რომ აქაურთ შეძა-ყონეებით მიეცათ თავიანთ ელეს-კაცებიდგან, უმა-წვლი ბიჭები სასწავლებლად ფერმაშიდ, რამდენ-სამე დროს, რომ აქაურთ მეცხოვრეებთ წაელოთ ფერმიდგან თესლეული სხვა და სხვა მცენარეე-ბისა, გასავრცელებლად თავიანთ მამულებში. წინა დღეებითი განზრახვა ესე ვერ აღსრულდა და ფერ-მამ ვერ მისცა კმაყოფილება თავისს დანიშნულო-ბას, ამისთვს რომ ძლიერ იყო ომი ფიცხელი ოსმალოებთან და შემდგომს, უდროოთ სიკუდი-ლი კნიაზის გაგარინისა. ესლა, როდესაც ყოველი დამშვიდებულია და დრო ესმარება ყოველს სასარ-გებლოს საქმეში, ფერმას ხელი მოჰკიდეს გულს მოდგინებით, ჭაობიანი ალაგები გასწმინდეს და მიალაგ-მოალაგეს. წყლიან ალაგებში გაიყვანეს არხები და დაამრეს, მისცეს თავისუფალი ნება აქაურთ მცხოვრებთ თესლეულობის წაღებისა; მიიღეს უმა-წვლი ბიჭები სასწავლებლად; დაიბარეს მაშინები და არის იმედი, რომ ფერმა ამ ცოტას ხანში აღასრულებს თავისს მნიშვნელობას და მოჰსცემს დიდს სარგებლობას თავისს მამულს, უმაწვლნი ბიჭები, რომელნიც ახლა სწავლობენ ფერმაშიდ ასწავლის დროს შემდეგ დაბრუნდებიან თავიანთ

შემავლონესთან. აქ ისინი დაიწყებენ მიწების და ბა-ღების შემუშავებას იმ ღონის მიხედვით რომელიც ესწავლებათ ფერმაში; გარდაიცვლენ სხვა და სხვა საუკეთესოს სკოლებს, რომლისაც მიილა არ არის ეჭვი იმათ კარგათ გულოდინებით. მოიყვა-ნენ უკეთესს მდგომარეობაში მიწას და უწმელიებენ ხენიანს ნაყოფიერებას. მეცხოვრებნი, რა დაინახავენ ნიკეთეს ამ შემუშავებისას, თვითონვე გადმოიღებენ ამ სწავლის და ეგრეთ უკეთესს მდგომარეობაში მოყვანილი ღონისძიება ყოველგან იქნება მიღე-ბული. განამშვენიერებენ რა მიწის მუშაობას, ბა-ღების შემუშავებას და ადგილმამულის მართვას ეგრეთვე უმშვენიერესს მდგომარეობაში მოიყვანენ

ქუთაისის მცხოვრებნი ფერმის ალყვავილებით და მასთან კარგის გზის გაკეთებით, რომელიმოაც ეხლა არის დიდი ნაკლულევანება, დიდად ისარ-გებლებენ, ეხლა იღუპებიან სესილის და მწვანი-ლეულის სყიდვით, რადგანაც მოაქვთ გარემოს სოფლებიდგან, ზოგჯერ მეტად და ზოგჯერ ნაკ-ლებ ფასად. რა რომ თვითონვე გულდინებით მცხო-ვრებთ მიწის შემუშავება, მაშინ მოიყვათ მომავლე-ბული სილი, მოსცხნეული ფერმიდგან, სადაც მოი-ყვანენ მრავალს. —

თ. ზაქ. ერის-თავი.

აპრილის იე-სა დღესა, ჩყა-სა წელსა. ქ. ქუთაისს.

ჰაიოსიანთ გუარის წოდებისათჳს (*)

ნოემ შვა იაფეთი, იაფეთმა შვა თირასი, თირასმა შვა გამერი, გამერმა შვა თორგამოსი, თორგამოსმა შვა სახელოვანი მამამთავარი ჰაოსი, რომელიც იყო გმირი და დამორჩილებელი ყოველთა თანამედროვეთა თჳსთა, როგორათაც მოგვითხრობენ ყოველნი ისტორიკოსნი. შვილნი ამისნი დასახლდნენ ჩრდილოეთის მხარეს სხუა და სხუა ადგილთა შინა, ხოლო ესე გულოვანი ჰაოსი იყო, ვითარცა ერთგული მონა და დამკჳდრი მახლობლად არარატის მთისა, სადაც შესდგა წმინდა კიდობანი ნოესი, რომელსა სწჳრევდა ესე ჰაოსი პატივისცემითა, ვითარცა განმათავისუფლებელსა კაცთა ნათესავისასა: ამა ჰაოსმა მოჰკლა რა დიდათ

(*) რადგან ჰაიოსიანნი ძველთაგანვე ჩუენი თანამოძმენი არიან, ამისათჳს რაც რამ ამათ გუარის ჩამომავლობას და ისტორიას შეეხება, დიდის კმაყოფილებით ვბეჭდავთ. ამასთანავე უნდა ვახაროთ «ცისკრის» მკითხველთა, რომ ჩუენს ჟურნალში მოიღებს ადგილად წვრილობითი მონაწილეობა ორთა ჰაიოსიანთა ახალგაზრდათაცა ანდრია ცერ-ყაზაროვანცმა და უზუნბაშიანცმა, რომელნიცა ვპირდებიან გადმოთარგმნას ჰაიოსიანთ, სპარსულის და სხუა ამის ენებიდგან იმ საისტორიო ანბავებისა, რაც რამ ჩუენს ქუეყანას შეეხება.—

რედ. ბ.

განმჴნებული სწავლით, და მით დაუცვეს განმრავლებულის მამამთავრისა თჳსსა უკუდავი სახელი თჳსი, რომლისაგამო გვწოდებით აწ ჭანი ანუ ქართულის ენით ჭანისანი.

თუმცა იყვნენ ეგრეთნი გლეხნი ქართველნი, რომელნი არ იცნობდნენ არარაჲს მათს და თჳთ ცხოვრებდნენ ჩრდილოეთის მხარეს და ჩუენ ქუეყანას სცობდნენ თავიანთ სამხრეთის კერძოთ, ამა მიზეზისაგამო თავიანთ ენაზედ ჩუენს ქუეყანას უწოდეს სომხეთი, რომელიც გამოვალს მათის წიგნურის ენით სამხრეთის ლექსიდგან, და ჩუენ მათ მცხოვრებთათჳს უწოდებიათ უმესხეთერო სომეხი, გარნა წოდება ესე არის სრულიად უკანონო და უთანხმო ჩუენის წოდებისა, რომელზედაც მემოწმებიან მე სხუა და სხუანი ისტორიკოსნი; გარნა სწავლულთა და მცოდნეთა კეთილშობილთა ქართველთა უწოდებიათ ყოველთჳს ჩუენის სალხისათჳს ჭაიოსიანად, და არა სომეხად; ამისთჳს, რომელ უთანხმო არის ამა ქუეყნისა დამაფუძნებელისა ნათესავთ მთავრისა ჭაოსისა წოდება ესე. მამასადამე სჩანს, რომელ ლექსი სომეხი არის ნამდვლი სახელი ჩუენის სალხისათჳს მისთჳს, რომელ უწოდებიათ ქართველთ გლეხთა და დაფუძნებულან თჳსის ქართულის ენითა ამ

უნამდვილო სასულიერზედ; და ნამდვილი ჩუენის ქუეყ-ნის სახელი არის ქართლოსი, ესე იგი ქართლის სახელი. გვაკადნიერებდა ოქსად, რომელი არს ღვთისაგან და არცა ერთის მთამომავლობისაგან არ გვწოდე-ბია ჩუენ ესეთი ნამდვილი და შესაფერი კეთილ-შობილური წოდება, როგორათაც გვწოდებია ჩუენ სწავლულთა და კეთილშობილთა ქართველთა მწერალთაგან: როგორათაც [illegible] ერი-ვნულიან, ეგრეთვე ქართლოსიანი: და ჩუენ საქართველოს მხრებმოქართლოსიანთ ნათესაობისათვის რაისათვის ესერი არ გვიცდია, მით უმეტეს რომელ ყოველი კაცი ხსენილობს უკეთუ აქენდეს ვისმე სახელი მდაბა-ლი ანუ წოდება თუგინდ ნამდვილიც იყოს, მაშინ სურს ყოველს კაცს შეცვალოს უკეთესს სახელზედ: ხოლო ჩუენ წინააღმდეგ ამისა ნამდვილი, პატი-ოსანი, კეთილშობილური წოდება შევცვალეთ უნამდვილოს, და ელენურს წოდებასა ზედა დავ-ფუძნებულვართ.

ამისთვის ვითხოვთ, რათა ვიწყოთ კეთილი აზ-რი და წმინდა ღვთისაგან გამოსულის გავრცელება ამა სახელი წოდებისათვის, ამა მიზეზით კვალად ვითხოვთ და მოვიწოდებთ ასულ-წულისათვის საყვა-რელთა ნათესავთა ჩემთა, რომელნი ამიერიდგან ქარ-თულის საუბრისა და ღრმა წერისასა ჩუენ

ხალხს უწოდებდნენ ნამდვილის ქრისტიანის წოდებით და არა თუ უნამდვილოს სომეხის წოდებითა, რომელიც არის უმეცრება.— მდაბალი მონა ნათესაობისა ჩემისა.

არხიმანდრიტი ანდრია ტერ-ღაზარიანცი.

ქალთა ნაწარმოების გამოფენა ქ. ტფილისში.

უფალმა კავკასიის ნამესტნიკმა, მიაქცია რა საკუთარი თვისი ყურადღება ადგილ-მამულის მართვის ნაყოფიერების გაძლიერების განვრცელებისათვის უმაღლესის მინდობილ მხარეზედ *), აქვს რა სურვილი იქონიოს ზედამხედველობა ამ უმთავრესს სახელმწიფოში საგანზედ კავკასიის მხარეზედაც, ამასთანავე წაახალისოს რა ადგილ-მამულის მმართველნი ამ საზოგადოდ სასარგებლოს საქმეში, ინება: რათა განიმართოს კავკასიის ადგილმამულის მართვის საზოგადოებაში ყოველ წლივ გამოფენა ჩვენის მხრის სოფლების ქალთა ნაწარმოებისა.

ადგილ მამულის მმართველთ, უმეტესის ქალთა

ნაწარმოებისა განკარგულების ღონისძიების მიცემი-სათვის გამოფენა დაინიშნება წელიწადში ორჯელ, საქალაქოს: მაისის და ოკტომბრის ნახევარს, შემოდგომის და გაზაფხულის ნაყოფიერებითგან.

ამ 1860 წელს, გამოფენა დაიწყობა ოკტომ-ბრის თთვეში.

წარსადგენად მიიღებიან. 1) ხვნა-თესვის ნა-ყოფიერება სხვა და სხვა სახისა. 2) ნაყოფიერება ვენახისა, ბოსტნეულისა და სხვა და სხვა ყვავი-ლებისა. 3) სალები მცენარენი, სველნი, გინა გამხმარნი. 4) ქსოვილებით მომზადებულის მცენარეთაგანი: ბამბა, სელი, კანაფი, თამბაქო — გაკეთებული თუ გაუკეთებელი. 5) აბრეშუმის და ფუტკრების ნაყოფიერება. 6) პირუტყვთაგან გა-მონაცემი: ბეწვი, ყველი, ერბო და სხ. 7) სახ-ნავ-სათესის იარაღი. ყალიბი, თუ ნამდვილი. 8) სხვა და სხვა გვარი ღვინო ბუთილკებით; სპირტი, არაყი და ლიკორი. 9) ბეწვსაგან შემზადებული მაუდი, სალიჩები, ფარდაგები, ქეჩები და სხ. 10) მიტკალი, შემზადებული ბამბისაგან, კანაფისაგან, სელისაგან და სხ. 11) ქიმიკალსნით ანუ ლორწ-მისნით დაწნული ნივთი და სხ. 12) ტყავი, ბეწვეული და სხ. 13) ტანისაცმელი, ცხენის იარაღი, უნაგირი და სხ. 14) რკინის ნაწარმოები,

ფოლადი, თითბერი, — ვერცხლეული და ოქროული ნივთი. 15) იარაღითაგანი: ხანჯალი, თოფი და სხ. 16) თიხის ჭურჭელთაგანი: ხალჯნი, ბადია, წყლის გასაყვანი მილები და სხ. 17) მინა და მინის ჭურჭლეული. 18) სადურგლო და სასარაჯო. 19) მთის ქალთა ნაწარმოები 10) აღსაშენებელი მასალა: აგური, კრამიტი და სხ.

სხოლიო.

ა, წარსადგენელი, რომელიცა ქვიშის მსგავსია, უნდა წარიდგინებოდეს 5-დგან 10 გირვანქამდე.

ბ, ყოველმა წარმდგენელმა, თავისის სახელის, გვარის და ცხოვრების გარდა, უნდა დააწეროს ფასი, როგორც ისყიდება და ზომა თავის წარმოებისა.

გ, ყოველი წარსადგენელი უნდა წარიდგინებოდეს ზემოთ დანიშნულს ვადაზედ.

წასახალისებელი საჩუქარი დაენიშნებათ მისის ბრწყინვალების კნიაზის ნამესტნიკის ზედამხედველობით.

ნიმუშები წარიდგინებიან ამ ადრესით: კავკაზიის ადგილმამულის მართვს საზოგადოებაში.

უპატივცემულესნო «ცისკრის» მკითხველნო!

ამ წიგნსა გწერთ თქუენ, და არა «ცისკრის» რედაკტორს, რომელმაც დამიბრუნა რამდენიმე ჩემი სალაყბოს ფურცელი და არ დამიბეჭდა ამ მიზეზით, რომ ვითომც ჩემს კალამს ძალიან თავისუფლებას ვაძლევდე: «მკითხველნი გვემდურებიან ვარდამეცის ლაყბობითაო.» არა თქუენი ჭირიმე ერთი მიბძანეთ, განა კაცს აეკრძალება სიმართლით ლაპარაკი? რისთვს გამოდის ჟურნალი? ჩემის აზრით ჟურნალი გამოდის მწიგნობრობის განცხოვლებისათვს, ხოლო მწიგნობრობითგან წარმოსდგება ყოველი სიმართლე, სიკეთე და ჭეშმარიტება. თუ ვსწერ რასმე, ღმერთმა ხომ იცის გულწრფელობით, ჩუენის ერთმამულეთ სიყვარულისათვს, სიმართლეს, რომლითაც შევიძლოთ რამდენიც შესაძლებელია ბოროტებას განვშორდეთ. მე ვემსახურები ჟურნალს, ჩემმა ჟურნალის წინაშე ნამსახურობამ რედაკტორის მეოხებით რათ უნდა ჩაიაროს? იმ ალაგს გამაჩერა და აღარა დამაწერინარა, საიდანაც ბევრი მქონდა სათქმელი: მე მოვგზაურობდი ტფილისში, ჯერ მეოთხედი

ნაწილიც არ გამესინჯა ტფილისი, რომ შემა-
ქენა და მითხრა: ამენის ლაყბობით შეიისწყალი
შეაწუხებთ.» — რა გავიწყობოდა. იქნება მკით-
ხველს აინობდეს უფ. რედაქტორი და ჩემი სტატი-
ები მიეაწნდეთ წინააღმდეგად, მაგრამ უკანასკნელ
ნომერში, რაღათ დაბეჭდა წიგნი თ. ალ. ორბე-
ლიანისა და თავისის მხრივ სხოლიოში ითხოვნა?
კიდევაც ვიწყობ ჩემის ფურცლების წერას, და
ვგზავნი ამასთანავე რედაქციაში ორს სტატიას,
რომლისათვისაც ვითხოვ, მეორე სტატია ხაბარდის
შესახები დაიბეჭდოს მეექვსეს ცისკრის ნომერში
და პირველი სტატია, სადაც ვწერ ჩემის გაჩუმების
მიზეზს, «ხაბარდის» შემდეგომში. მხოლოდ ამას
ვითხოვ, უკეთუ დამიპირეს კიდევ ადრინდელივით
ჩემის პირ და პირ და სიმართლით წერისათვის ხი-
დიდან გადაგდება, გაეცით პასუხი, თქვენ,
რომელთაც გიჭირავთ ჩემი სიმართლის მხარე.
მაგრამ, ვაი თუ თქვენც იმ მოწინააღმდეგეების
მხარე დაიჭიროთ? მაინც ფიქრთ არ არის? კალოსტრის
ანბავი ხომ წაიკითხავთ, აბა ის კალოსტ..... ექ,
თუნდა დარჩეს. —

თქვენი მორჩილი მოლიტვე.

ხაბარდა. (*)

ტფილისს. 5 აპრილს 1860 წ.

(ქრისტეს აღდგომის მილოცვა მკითხველებთან. — განრჩევა პარიჟის და ტფილისის პალე-როიალის შორის. — საქართველოს ქალებისგან ტფილისის პალეროიალში ვაჭრობა. — ახალი მოდები. — სურო ლაზარეს ცოლის მოთისრობა. — ქალებისგნით ერთიერთმანერთის მიბაძვა. — აღრინდელი სამკაული და ახლანდელი. — შემთხვევითი სიკვდილი კარზეთის და ხაბარდისაგან. — ფრანცუზების აღებმიცემა. — დარიგება. —)

დღეს უნდა მიულოცო ბრწყინვალე ქრისტეს აღდგომის დღე საყვარელთა საქართველოს ნარნარათა არსებათა, რომელთაცა შეეხება ეს სტატია და რომელთათვისაც ვსმარობ ყოველს ღონის მიებას პატივისცემისათვის. — ამ მილოცვასთან, მოწიწებით ვით-

(*) ხაბარდა, ძალიან განიერი იუბკა რომ შემოიღეს ახლა, ამას ჰქჳა.

ხოვ მოკლე ცნობა იმ ზოგიერთის აზრის წარმოთქმისათჳს, რომელსაცა არ არის მეტი ყურადღებით წაიკითხვენ ნარნარნი და მშვენიერნი ქართველი ქალები. — ჩუენს ქალებს კარგათ მოეხსენებათ ის მაგნიტიზმური ძალა ცნობილის პალეროიალისა, რომლითაცა მოიზიდავს თავისს დამქცევს საფარველს ქუეშ ურიცხვს ქალებს, რომელიმე დღესასწაულის მოახლოების წინადღეებში, — მამასადამე ქრისტეს აღდგომის წინადღეებში ყოველი ქართველი კარგათ მიხვდება, ცნობილის პალეროიალი იქნებოდა ქალებით სავსე. ჯერ ერთი ეს უნდა მოგახსენოთ ბატონებო, რას ვეძახი მე ამ უცნაურს ჩუენთჳს სახელს «პალე-როიალი?» თჳთან ეს ლექსი თავის-თავად გაჩუენებთ თავისს თავის წოდებასა, რომ ფრანციის მხარეს ეკუთვნის და, არის იმ სახელთაგანი, რომლითაცა იდიდება პარიჟის ქალაქი. — მე გახლებივართ ბატონებო პარიჟში და მინახავს ის დიდრონი შენობები, რომელნიცა თამაშობენ უპირველესს როლს მთელს ფრანციაში. პარიჟის ქალაქში ოთხი რამ გახლავსთ (რასაკვირველია სხუების გარდა) უფრო მეტად ღირსი ყურადღებისა: პირველი, დიდი სასახლე, რომელსაცა ეძახიან ლუვრს და, რომელშიაცა მდგარან ადრე ფრანციის კოროლები; მეორე, აგრეთვე დიდი

სასახლე, რომელსაცა აქვს ლიუკსემბურგ და, რომელიცა ეკუთვნის ერაფს პროვანსკის. ეს სასახლე გახლავსთ აღშენებული, როგორც შემოჰყვა პარიჟში მცხოვრებთაგან, კაროლის ცოლის მარიამ მედიცისაგან; შესამე, სასახლე აგრეთვე დიდი, რომელსაცა ერქმევა ტიუილერი და შეიცავს პალე-როიალ. ეს უკანასკნელი ლექსი რომ ვთარგმნოთ ქართულად, ეგრეთ: პარიჟის გული, ანუ სული პარიჟისა, გინა პარიჟის ტვინი. სხვა გვარადც შეიძლება ამისი თარგმნა,—პარიჟის დროის გამტარებელი. ეს გახლავსთ დიდი ქარვასლა, აღშენებული რიშელიესაგან, რომელსაცა შემდგომ უბოძებია ფრანციის კაროლის ლიუდოვიკ მეცამეტისათვის და უკანასკნელისაცა გარდაუცია ჩუქებითვე ორლეანის ერცოგისათვის. მაგრამ ეს უნდა მოგახსენოთ ახლა: რას არა ჰპოებთ იმ საშინელის შენობაში? მაღლის ეტაჟის მცირე ნაწილი როდესაც მე იქ ვიყავი ეჭირა ერცოგის ორლეანის ჩამომავლობასა, ახლა კი არ ვიცი ვის ეჭირა. ხოლო სხვა დანარჩენი ნაწილი მისაჯარობს მთელს პარიჟის საზოგადოებას დროის გასატარებლად. ამ სასახლეში ნახავთ ჩინებულს წარმოდგენებს, კონცერტებისათვის დარბაზებს, კლუბებს, მაგაზინებს, ტრაკტირებს, რესტორაციებს, ლავქებს, მშვენიერს ჩინებულს ბაღს, რომლისა სამუალო ამოდის შადრევანი. აქ ნახავთ სხვა და სხვა ქეწყენებითგან

მოსულს ხალხსა, რომელთაცა უჭირავთ ქირით სადგომი; იქ მიაქცევენ თქუენ ყურადღებას მშუენიერნი ნიმფები; აქ ბუდობენ საზიზღარნი პირნი. რასაც კი ადამიანი გულით მოიწადინებს, შეუძლიან მოიპოვოს პარიჟის პალეროიალში: გსურსთ იქონიოთ კარგი კაბა მზათ შეკერილი, ან წამოსასხამი, მიბძანდით პალეროიალში, პირველ-ლი ჩაიცვით, მეორე წამოისხით და გამობძანდით; გსურთ იქონიოთ რამდენიმე მინუტში თქუენი სადგომი კარგათ გაწყობილი, მიბძანდით და რამ-დენსამეწამში გაგიწყობენ ისე, როგორც თქუენი სურ-ვილი გასლავსთ.ერთის სიტყვით, რას მოიწადინებთ რომ იქ არა ჰპოვოთ. შეიძლება მთელი თავისი სიცოცხლე გაატაროს კაცმა პარიჟის პალეროიალში და სიკუდილის წინათ გაბედვო ჰსთქუას: ყოველისფე-რი ვნახე ქუეყანაზედ და ყოველისფერი შევიტყევი!...

ტფილისის პალეროიალი თუმცა ყოველში არ ემსგავსება პარიჟისას, მაგრამ ზოგი ერთში კი შეიძლება დავამსგავსოთ,—მაგალითად: რა მო-იწადინოთ, რომ ტფილისის პალეროიალში არა ჰპოვოთ, ესე იგი თამამშოვის ქარვასლაში. რა ჯუურა წამოსასხამიცა გსურთ, მიბძანდით ტფილისის პალეროიალში, წამოისხით და გამობძანდით. მაგ-რამ, როგორ გამობძანდით? ესეც უნდა მოვახ-

სცნით ჩემო ჴელმწიფევ! დაიქცით, დანელდით და ისე დააღწიეთ თავი ამ ანდამატის შენობასა! თქვენა გაქვსთ ასლა სრული უფლება, კეკლუც-სახის მაცთუნებლობა შეიმოსოთ დაღრუბლულის მე-სყდულობით, ცამოწყრეთ და მიბძანეთ: დაიქცევით თუ დაგნელდებით, ეგ თჳთან ჩვენი საქმეა და არა შენი! ამასთანავე. უკაცრავათ, — ჩვენ უფრო-კარგათ ვიცით, ან რაც იმოგება ტფილისის პა-ლეროიალში, ან ვის რა წამოსასხამი, ან ვის რა თავზედ მოსასხმელი აქვსო!... საბუთიანი ნიშანება გასლავსთ თქვენი გირიმე! თქვენ ყოველივე მოგეხსენებათ უკეთ და ყოველისავე ქალის სამკაულის ფარეშობა იცით. თქვენ გიპოვავთ კელში სია, ყოველის ასალის მოდებისა, იმ მოდებისა, რომელიც გამოსულა მოდის სამზღვარითგან პარიჟში და თვითქმის მართეულს ფრანციის სოფლებში, სადაც ალირცკი-კადრულობენ ჩაიცვან და აქ მიგვხსნიათ უპირვე-ლეს მოდად....

ზემოთა ვსთქვ: ალიგომის წინადღეებში ტფი-ლისის პალე-როიალი იყო სავსე ქალებითა მეტად. მართალია-დაც რომ, დილიდგან მოკიდებული ვიდრე სალამომდინ, კაცი გზას ვერ აუქცევდა ისე ირე-ოდნენ ქალები. რასაკვირველია უკანასკნელი ლო-ნის-მიება რაც რამ ვის ებადა სახლში, აქ მოიტანდა

ვაჭრის ქისის ასავსებლად. რა გგონიათ, მე ვიცი იმ ქალებთაგანი ზოგი იმისთანა, რომელსაცა დუქნიო-ბით უწყჳა შინ კაბები, თუ წამოსასხამები, მა-გრამ რას იტყჳთ: ის მოდიდევან არის გამოსუ-ლი და ახლა სხუა არის შემოღებული, ისინი აღარ ვარგანანო. უთქჳამს თავისის ქმრისათჳს. ამას გარდა, თუკი ამა და იმ პოის სომხის ცოლს აცჳა და ასხია, მე რაღა ვარო? ამასკი აღარ წარ-მოვიდგენთ თვალწინ, რომ ამ გვარ საქმეებში მიბაძუა ადამიანს დაღუპავს; იქამდინ დასმულია (თქუენ არ მოგახსენებთ არ იწყინოთ) ჩუენი გონება, და არ გვესმის რომ, ღირსება კაცისა სამკაულში არა მდგომარეობს! მილიონსა კარაპე-ტყას ცოლს რაც გინდა ჩააცვა, მაინც იტყჳან: კარაპეტყას ცოლიაო. ასე გასლავსთ თუ არა ჩემო ქალმწივთაო? კაცს, სახლის უფროსს შეაქჳს შინა ჯამაგირია, თუ სხუა მამულის შემოსავალი იმდენი, რაც რამ აბადია და მიუცია თავისს სჳესს; ცოლი ჰსთხოვს მოდებს, ქმსა ნებას არ აძლევს. სახლის მეუფროსეს და თავისს სამღრთო ამხანაგს მოსდით ერთმანერთში ლაპარაკი, საიდგანაც წარმოსდგება სახლის უბედურება და, ეს სახლის უბედურება ამო-რის ღმერთმა ყოველს სახლს. ზოგი ისეთი სუს-ტი კაციც გასლავსთ, რომ ემორჩილება რა თა-

ვისს სუსტს ამხანაგს,—საიდგანაც არის და არ არის შოულობს, რასაკვირველია ან სუსხით, და თუ იმ გვარის სამსახურის კაციც გასლოვსთ, იღებს მომა-ცდებით ქრთამს, ჭყვლეფს ხალხს, ცრცვნის და ულსრულებს ნებას თავისს დამქცევით ერთგულს მეუღლეს. ეს კიდევ არაფერი რომ აღარიბებს ქმარს,—არღვევს საღმრთო მოვალეობას და იზი-ნებს ბოროტებას ასე რომ ეს ბოროტება ედების ამისს შემდეგომ მდაბალს ხალხში. ეს მდაბალი ხალხიც მაღალს უყურებს,—ისიც ისე მოგახსენებთ, თუკი ამა და იმ თავადის_შვილის ცოლს, გინა კეთილ-შობილისას, გინა ჩინოვნიკისას ასე აცვია, მე უფრო არ მომისდება. მიდის ესეც, მისდევს იმათს კვალს და, ისე აღარიბებს უმისოთაც საწ-ყალს თავისს ქმარს, რომ მოვალეები ბოლოს ცისემაცაა სმენ,—ცოლი რჩება მარტოდ, ითქვევს ორის ქლით თავს და რაც გადახდება მარტო-ქალ ქალს, თვითან იფიქრეთ. რამდენი მაგალი-თები გვიძევს წინა. თუ გნებავსთ იმათგანს ერთს მოგახსენებთ, თვითან ჩვენის თვალებით ნახულს: მეზობლად ამ ახლოს ხანში ერთი საწყალი ხურო გვიდგა, თუ გნებავთ სახელსაც მოგახსენებთ. ამ ხუროს ერქვა ლაზარე. საცოდავს, თავისს სიცო-ცხლის ორმოცის წლის განმავლობაში და ოცის

წლის დღე და ღამ მუშაობაში შეკრიბა ათი თუმანი ფული! შეირთო ბოლოს ცოლი; ეს ათი თუმანი რასაკვირველია მიბარებული ჰქონდა ცოლთან, როგორც თავისს ერთგულ ამხანაგთან. გამოვიდა რამდენიმე ხანი, ჩუეულებრ ხურო ლაზარე გადიოდა დილით და შემოდიოდა საღამოზედ. ამ დროს ჩუენ ქალებში განისმა ხმა „ახალი ფარჩა შემოსულა მოდათა და ყველანი იყირამენო." ამ ხუროს ცოლს, გვერდით ერთი დიდის კაცის ცოლი უდგა, თავისს საუბედუროთ აკი ამისს ცხვირზედ არ დაინახა ეს ახალი შემოღებული ფარჩა, — მოეწონა მეტად, იმ ერთის მელასავით კბილები აუკაწკაწდა და იფიქრა: „მოდი მეც შევიკერამო, მობარებულის ფულებითგან დავხარჯამ, მაინც ხომ ქმარი ჯერ არა მიხოვს, შემდგომს ქალსაქმეს გავაკეთებ, ცოტ-ცოტათი მევაერთვებ და ისევ შევამსებო. ამ ფიქრით ამ ჩუენმა პატიოსანმა ხურო ლაზარეს ცოლმა დიდის შრომით და დიდის ღვაწლით მოგებულის ათის თუმნით ტფილისის პალე-როიალში კი თავი ამოყო. თქუენ რა გგონიათ, დიდ გულათ და ამაყათაც შეიძახოდ ხან ერთს დუქანში, ხან მეორეში „ანტეიკ მორა სად ისყიდებაო?" ამ ანტეიკ მორამ კარგი საქმე დამართა! ორის თუ სამის კვირის

შემდეგომ ლაზარეს ცოდვები ეყიდნა, მეტადე სას-
ლში ამოიყვანა, შინ მომყვები ფულს იქ მოგ-
ცემო და რა ცოლის ფული მოითხოვა,— თქვენ
მტერს დასდგომია ის დღე, რა დღეც იმას და-
ადგა!... სამი დღე ბოძზედ მიკრულს ანტიკ
მორას მსყიდველს იმდენი ჰსცემა, რომ სიკვდი-
ლად მიიწურა. ვერც მეზობლების თხოვნამ და
ვერც მეგობრებისამ ვერ უშველეს. საცოდაობამ
დამწვა: ცალკე ცოლის გაჯოსამ, ცალკე ლა-
ზარეს თავში თქვეფამ და ტირილმა, რომელიც
ვებით გაჭკიოდა, ახლა რა ვქნა, რომ ლუკმა
პური ვამიწყდა. ახლა ეს მიბძანეთ თქვენი მე-
რიმე ბატონებო, ეს მადლი ვასლავსთ ჩვენთვის?
რასაც მაგალითს ვაჩვენებთ ჩვენზედ მდაბლის
ხალხსა, ისინიც ვარწმუნებ ისე მოიქცევიან.
ადრე რათ იყო კმაყოფილებით ცხოვრება? ჭეშ-
მარიტად მე მინახავს ერთის პირველის საქართვე-
ლოს თავადის_შვილის სახლის ქალს ადრე აბა-
ზიანი ნაშურის კაბა ეცვა, მაგრამ მიდდისა კა-
რაპეტას ანტიკ მორა ჩაცმულის ცოლის და იმ
დიდ კაცის ქალის შორის დიდი განსხვავება იყო.
ტანისამოსი ეცვა მდაბლის ფარჩისა, მაგრამ
ყოველივე შინაგანი თუ გარეგანი თვისება იმისთანა
ჰქონდა, რომელიცა მილლიონში ახლა ერთი არ

მოიპოვება... რამდენს რა დაუგირავებია ახალი სახლის ნივთი და რამდენი რა მოუტყუებია სხვის ტანისამოსისათვის ვინ იცის!... იქნება არც ეს დამიჯერეთ და, ერთი მებურნუთის ცოლია, დიახ, სწორედ მებურნუთისა, გვარიც... ეჰ, თვითონ მიხვდებით, რადგან საჭიროა გვარის გამოცხადება და, იმისი სალონი რომ ნახოთ, უეჭველია ასორმოც თუმნად დააფასებთ. ეს ას ორმოცი თუმანი ერთის გვარიანის მამულის ფასია, რომელითაც შეუძლიან კმაყოფილებით დაირჩინოს თავი ერთმა ოჯახმა. ჯერ ერთი ეს უნდა მოგახსენოთ რომ თვითონ სალონის პირი გადაკრავსთ უძვირფასესი (თქვენ რომ ემასით) ბანოშის ხავერდი, ბეწვ სარუქარად.... არ ვიცი შემშვენიერად როგორ დავიხატოთ, ამისთვის რომ სიმშვენიერეც არსად მონახავს. ყველიან მოსაკრავი ლილი ჩინებულის ბროიდერიის აქეთ!... ოჰ! ქვეყნის ოსტობაც! კიდევა გნიგით, ყოველი ფერი მკრთალი! მოდი ნუ იქნება შური. სად მოვიცადოთ იმდენი, რომ ასე ჩავაცვათ ჩვენ ცოლს? უეჭველია, თუ მებურნე ვარ ჰყავს მდიდარ გვერდი, თუ სოფლის ლხინის გავამზადეთ რომ იმდენი ფული, რამდენიც ეყოფოდეს ჩვენს ცოლის ჩაცმა დახურვას. მაშ არ ჩავაცვათ? არ ჩავაცვათ და, ბარემ მოიხადეთ სასთუმალიდან ჯოჯოხეთქო!

თუნდა ავიღოთ კიდეც, რომლის ქუეყნის კუთ-ხეში გადავიკარგო, რომ ჩემმა ცოლმა (ჩემია თუ სხვისა, მე ვარ თუ სხვა.) არ მომძებნოს, დღეში ორმოცი სახჩევარი არ შეიტანოს სასამარ-თლოებში, ორმოცს ალაგს კბილები არ აღრჭენოს და იძახდეს: ქმარი არ მინახავსო. თუ ახლაც მოვკვდე დიდა არ ჩაიცვამს, შენახვა ხომ არაა ჭირია. ხმა და ჭამას ვინ უყურებს, ცანს უყურებსო! აჰე მოვახსენებენ! აფურუმ! აჰ განათლებაო! რომ არ იყურებთ, სალსი განათლდით. განათლება არ არის შავ რა ეშმაკია! ..

სამარე? სამარეზედ რისთვის ბძანებთ? სამარ-ედაც მოდით გასინჯავთ შემოდგომული? არა, რა მოდა თქვენი ქორწილზე მაშინ, როდესაც რომ ქალსა, როგორი ქალს? ესეც უნდა მოგახსენოთ, იმისთანას ქალს, რომელიცა ისრე რომ დავუყე-ნოთ, სწორედ ერთი ცოდა ალაგი უჭირავს, — და თავისის სამარეით იმოდენი ალაგი უჭირავს და იმოდენი დედა მიწის სიგრძე, რომელზედაც შეიძლება ივოქმის ათი კაცი მოთავსდეს! მამა გაუცხონე იმისი, ვისაც თავ-და-პირველად დაურ-ქმევია სამარე. მოდი და გზას ნუ დაუგდებ! მე გავზომე ერთს მაღაზიაში ეს სამარე, რომელსა-ცა გამოუვიდა გარშემო რვა ადლი, მაშასადამე

ქართული დიამეტრი, ესე იგი ორათ რომ მოვ-კვეთოთ გამოვა თითო ადლი. თითო ადლი! ერთს დღეს ქართულს დარბაზში ამის მისედვით ათი ქა-ლიც არ მოთავსდება! რასაკვირველია ეს ჩემგნით ზემოთ აწერილი ყოველს საქართველოს ქალს არ მიეწერება, ღმერთმა გვაშოროს, მაგრამ თქვენ ეს მიბძანეთ, ბევრნი არიან, რომელნიცა მისდევენ მამაპაპების ჩვეულებას? გაბედვით შემიძლია მო-გახსენოთ, — ძალიან ცოტანი. ისიც თუ არიან უფრო სოფლებში, სადაც ამ ტანისამოსის სიყვარულის სნეულებას ჯერეთ იქამდის არ მიუწევია!... პარიჟის ქალებმა თვითქმის ყოველ დღეს სხვა და სხვა მოდის კაბებს მართალია იცმენ, მაგრამ ჩვენ რომ იმათ მივბაძნეთ ძალიან შორს მოგვაწო-რე მოგვიხსენოთ. იქ ყოველი ფრანცუზი, დიდი თუ პატარა, მდიდარი თუ ღარიბი, მაღალი თუ მდაბიო გვარობით გამოდის, ამას გარდა უმეტესს ნაწილს აქვს თავისი საკუთარი ფარჩების ქარხანა; ყოველი კაცი იქ იმას ცდილობს იმისთანა ფარჩა გამოიყვანოს თავისს ქარხანაში, რომელიცა ჯერ სხვაგან არ იყოს. გამოიყვანს თუ არა, რასაკვირ-ველია ჯერ თავისს სახლობას შეჰმოსავს, რომ სხვებთაც რა დაინახონ ფასით სხვა ქვეყნებში გა-დაგზავნონ. თავისს საკუთრებას თავისს საკუთრებო-

სათვს იხმარებს. ჩუენ? ჩუენ, როგორც ჩუენში იცყვან, ის ფარზა, რომელიცა სამი ოთხის წლის შემდგომს ჩუენკენ გადმოასწევს, იქგი მოდიდან დიდი ხანაა გადაკარგნილია, მამასისხლით უნდა ვიყიდოთ და, ეს მამასისხლის ფასი საიდამ უნდა მოვიყვანოთ? დავიჯეროთ რომ მომცვანის შეძრალება არა გქონდეთ? შეძრალება კი გაქუსთ, მაგრამ ბალა ეს არის, რომ თუ არ მოდის ცანისამოსით როგორ დაუნასკვებით თქუენ მცირობებს ქალებს, რომელთაცა არ არის ეჭუ მოღურად ეცუმესით. ეს უბედურებაც არის ჩუენში (მომიტევვეთ სულგრძელებით ამ კადნიერებისათვს. რა ვქნა. ღმერთმა ხომ იცის, თქუენის სიკეთისათვს, ჩუენის ზნეობისა დასაცუწლად მოგასსენებთ) რომ ერთიერთმანერთსა ა სძულსენ!... ეს ხომ მოგასსენეთ, რომ მოდეები ქასის დამქცევნი არიან, ახლა ეს უნდა მოგასსენოთ, რომ მოდებს ზიანიც ბევრი მოაქუსთ, თვთქმის სიკუდილიც! ახლა ამაზედ ცათცდებით და მიბმანებთ, ეგე შესაძლებელი არ არისო!» შესაძლებელი კი არა, მე ფაკტებით მოგასსენებთ ამასა. არ არის დიდი ხანი, რაღა დიდი ხანი, ამ წარსულს ყველიერში, პეტერბურღში ერთის დიდი კაცის ბალში, გასათხოვარი ქალი როგორღაც სამთელს მიჰკარებია, წაჰ-

კიდებია იმისს სამარლის ცეცხლი და მიმომფრენ-ველნი ქარებიც იმასთან დამწვარან,—რამდენიმე! აჰ ესეც თქვენი მოდა!... ახლა სხვა მაგალითს მოგახსენებთ: ერთი გასაოცარი ქალი, ჰარიეტის მარტელ სახოგადოებაში, კიდევ ბალში (საქალ-განთქმულის გაზეთებიდგან ვიცით და ამისთჳს მოგახსენებთ) ცანცარობის დროს უეცრად წაიქცა თურ-მე და მოკვდა. მეორეს დღეს მთავრობამ ინება გაჭრა, თუ საიდგან წარმოსდგა ეს უეცარი სი-კვდილი. ჭკაიმებმა რა გასჭრეს და შეამოწმეს, ნა-ხეს რომ კარზეთებისგან იყო მკუდარი. თურმე კარზეთების მაგიარის მოჭერით, გულღვიძლი შეიწროებინა ისე, რომ დაიჭყლეტოდა და მოგახსე-ნებით გულის იარა ადვილი მოსარჩენი არ გახ-ლავსით!... ბატონებო! არა, რაზედ იწნევით საქ-მეს? რაზედ ამოსებთ თქვენს მკერდასს თავი-სუფლების უბრალოს უსულოს საგანს? რამდენჯერ რა შევხვედრივარ სადილზედ ზოგ ერთ ქალს, რო-მელიცა მშიერი ამდგარა და ფერ წასულს გაუწე-ვია მისისკენ, რა არის მოდურად მორთული ვიყო და ჭამას ვინ დასდევსო!... კარგი სამლოთ წე-რილის კანონების აღსრულება გახლავსთ, სადაცა გვიწერს: «დედაო» წესიერებისა სამკაულითა მორთუ-ხვედ და ღირსებით შემკობად თავისა თჳსთა

არა განსიძვთა; ანუ ოქროთა, ანუ მარგალიტითა, ანუ სამოსლითა დიდ ფასითა. არამედ რომელი იგი შვენის დედათა, რომელთა აღუთქუამს ღმრთის მსახურება... (1 ტიმოთესი, თავი 2 მუხ. 9.) ჩვენ ეს საკმაო გასწავლოთ. ამას გარდა, რომ გამოუდგე ბევრი რამ სათქმელია და თუ გვერმელდა, ჰვასკრისი რეთაკვეთრივ ად-რინდელსავით არ დამიყვედრავს, მოვასწყნებ ერმე-ლის სჯავეთის ბრძენთა ცისკარში არ შემომყვება. უმეტესად ამ გვარების, რა გასწყობა, უნდა, ჩვენს სუსტს კალამს ცოტათი მეწყობა მივცე ვიდრე ცისკარი გაიზდებოდეს და საბაროდის ცო-ლად შეიქნებოდეს... უკანასკნელში ამას მოვახ-სენებთ მოწიწებით ბატონებო! დროა, მივდიოთ მგელის საქართველოს ქალების ზნეობასა, წაიკით-ხეთ ყურადღებით უუ. დიმ. ყიფიანის და დიმ. ბაქრაძის სტატიები, საქართველოს ქალების შე-სახებ; ჰნახავთ თუ როგორ კეთილზნეობისანი ქალები ჰყოლია ჩვენს საყვარელს მამულს დროთ მივდიოთ იმათს კვალს: ვიკითხოთ, ვწეროთ, შევიქნათ ბეჯითნი სასიკარის მმართველნი. ეს მოვალეობა აწევს ჩვენთა დედათა, — ჩვენს ქა-ლებს. გარწმუნებთ, რომ მაშინ დიდი სიმდიდრე მოვა ჩვენშიაცა, თუ არა და.... ეხლა დამავიწ-ყდა, დღეს სალამოზედ ერთის მცნობის დიდკაცის

სახლში ვეჩერი გახლავსთ, იქ წასვლასაც ვაპირებ, ქალები ბევრნი იქნებიან, — როგორ ბევრნიარ იყვნენ, მაშ არ აჩვენონ ერთმანერთის თავიანთი სადღეგთ-მოთ შეკერილი მოდის კაბები!...

მოლ:ყბე.

მოწყალეო ჩემო, თავადო

ალექსანდრე გარსევანის ძევ! (*)

თქუენი მიწერილი უფალს რედაკტორთან წაგვიკითხე, რომლითაცა კითხულობთ ჩუენს მებუკეების ამბავს: ცამ ჩაყლაპა თუ დედამიწამაო?— არა, აქ გახლავართ მიწამდე თქუენი ბრძანების მორჩილი.

ესურთ ზოგთ დაგვარქვთ მოლაყბე;
ესურთ ზოგთ ბატონის ავყია,
ვინდა ჰსთქვთ ცუდათ მაშურალი
ვით კრუხის კვერცხი ლაყია.

მე ერთ მებუკეთაგანს,—ავყიას, აქამდინ მეძინა, სიზმრებში ვიყავ, სიზმარსაც თავის სამეფო აქუს, იქაც ჩუენსავით ხალხია. მზე დგას და მთვარე. ბევრი შესანიშნავი ვნახე, თუ მიბძანებთ ვეცდე-ბი ყველა გიამბოთ. ვის რა დავა აქუს? ნურავინ მიიღებს თავის თავზე! მე რა, ან თქუენ რა?

უკაცრავოთ, ეხლა ჯერ კიდევ არა ვარ ძილი-საგან გამორკვეული. მშვიდობით! ნახვამდე!

ავყია. (ერთი მებუკეთაგანი.)

ქ. გორს.

(*) ეს—ეს არის მივიღეთ ეს წიგნი, რომელსაცა ვბეჭდავთ სიამოვნებით. რედ.

განცხადება.

უფალი გაბრიელ ირიცფუსოვი გვთხოვს ვაცნობოთ ჩვენის «ცისკრის» მკითხველთა, რომ თავისს პანსიონში, რომელიცა გახსნილი აქვს ქ. ტფილისში უმაღლესის მთავრობის ნება დართვით ყმაწვილების სასწავლებლად, მოუმატა სხვა და სხვა ენები და საგნები. ამ პანსიონში ასწავლიან იმდენს, რასაც ასწავლიან გიმნაზიის სამს კლასში ასე რომ, რომელსაც აქ ასრულებს კურსს და გადაჰყავს ყმაწვილის მშობელს გიმნაზიაში, იქ იღებენ მეოთხეს კლასში. სწავლის საგანნი არიან ამ პანსიონში შემდეგომნი: 1, საღმრთო წერილი, მართმადიდებელთ სარწმუნოების. 2, საღმრთო წერილი ჰაოსიანთ სარწმუნოების 3, არითმეტიკა. 4, ალგებრა. 5, გეომეტრია. 6, საზოგადო ისტორია. 7, რუსეთის ისტორია. 8, საზოგადო გეოგრაფია და 9, მცენარების ისტორია.— ენებთაგან. 1, რუსული ენა. 2, სომხური. 3, ქართული. 4, ფრანცუზული. 5, ლათინური. 5, ნემეცური. 7, თათრული — ამას გარდა ასწავლიან მხატვრობას, კარგათ წერას, მუზიკას, (ფორტოპიანოს დაკვრას ანუ სკრიპკას, რომელიცა ჰსურს

მოსწავლეს მშობელს.) და ტანცაობას. — ამ პანსიო-ონში არის სამი კლასი. ამ პანსიონსა ჰყავს საკუთარი ჰაქიმი. ვინიცობა არის მოსწავლე ავად შეიქნა, მხოლოდ წამალზედ გასავალი ეკუთვნის მშობელს. პანსიონში მიიღებიან სრულს სარჩზედ ანუ ნახევარ სარჩზედ. სრულს სარჩზედ მიღებულს გამოერთმევა 240 მანეთი წელიწადში, ხოლო ნახევარ სარჩზედ მიღებულს 126 მანეთი. ფულის შეტანის ვადა დაინიშნება წელიწადში ორჯელ ყოვლის ნახევარ წლისა პირველად: იანვარში და სეკტემბერში. ამავე დროს მიიღებიან პანსიონში მოსწავლენი. რვა წლისაზედ ნაკლები ყმაწვილი ვერ მიიღება. პანსიონში იქნებიან მოწავენი მხოლოდ 40-ამდინ. სრულს სარჩზედ რომელიც იქნება, ის არის დღე და ღამ პანსიონში, ხოლო ნახევარ სარჩზედ რომელიც იქნება, იმას მხოლოდ ეძლევა სადილი და სადამოზედ თავისს სახლში მივა. როგორც სრულს სარჩზედ, აგრეთვე ნახევარ სარჩზედ მყოფთა, პირველ მიღების დროს უნდა შემოიტანონ თავისი საკუთარი საწოლის და ჩაის კოვზი, აგრეთვე ექვსი სალფეტკა და ქვეშსაგები. მუზიკის სასწავლებელი ფული შემოიტანება საკუთრად წელიწადში 40 მანეთი, ხოლო ტანციობისათჳს 10 მანეთი.

უკეთუ კანიკულებში ისურვენ მშობელნი დარჩეს თავიანთი შვილი პანსიონში, რომელიცა გადაიტანება სოლომე ზაფხულში ქალაქს გარეთ, მაშინ ორის თვისათვის უნდა შემოიტანონ 30 მანეთი. პანსიონი ესე იმყოფება სოლოლაკზედ საკუთარს ოროცფუხოვის სახლებში. —

წარსულს თთჳეში ცისკარს მოემატნენ შემდეგომნი ჴელის მომწერნი.

თ. გიორგი ჯავახოვი.

თ. თადეოზ გურამოვი.

პეტერბურღის უნივერსიტეტის ბიბლიოტეკა.

გრიგოლ წინამძღვაროვი.

გორის უეზდში.

თ. ივანე ციციანოვი.

თ. ქაიხოსრო ავალოვი.

თელავის უეზდში.

თ. გიორგი მაყაევი.

მიხეილ რუსიევი.

ჳა ანბავი.

სალაყბოს ფურცელი . . . . . . მოლაყბისა.
განცხადება. რედაქციისა.—

ხელი მოეწერება

1860 წლისა.

ქ. ტფილისში, ქართულის ჟურნალის «ცისკრის» რედაქციაში, კუკის, კერესელიძის სახლებში.

ფასი ერთის წლის გამოცემისა, ქ. ტფილისში გაუგზავნელად ექვსი მანეთი, ხოლო შინ მიწოდებით, ანუ სხვა ადგილებში გაგზავნით: შვდი მანეთი თეთრი ფული.

რედაქცია ჰსთხოვს «ცისკრის» ხელის მომწერთა, ვისაც ჟურნალი დააკლდეს და დროზედ არ მოუვიდეს, მაშინვე აცნობოს რედაქციას, ესრეთის ზედ წარწერით:

«ცისკრის» რედაქციაში, ტფილისს.—

Печатать позволяется. ~~Апрѣля~~ Мая 10 дня, 1860 года.
Испр. должн. Груз. Цензора Св. Алексѣевъ.